

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2020. december
XXVII. évfolyam 4. szám

Roland vitéz, a törvényesség őre 120 évvel ezelőtt állt szolgálatba az újpesti községháza tetején, és a mai napig nem váltotta le senki. Némán figyeli az eseményeket; mindenről tud, ami odabent és idekint történik. Magas posztját akkor kapta, amikor Újpest nevét még rövid U-val írták. Látásból ismerte a nagyközség utolsó bíróját, a város összes polgármesterét, virilistáját, tanácselnökét és képviselőjét. Roland büszke volt, amikor a település városi rangra emelkedett, de 70 éve, amikor Újpestet Budapesthez csatolták, megtartotta magának a véleményét.

A páncélos lovag őrzi a földszintes házak emlékét is, és kedveli a paneltömbök lakóit. Kilátópontjáról enyhe fordulattal egészen a Mogyoródi-patakig tekint. Siratta a sárga keramitkockát, a 10-es villamost, és emlékszik az ígéretre, hogy a 3-as metró pályáját meghosszabbítják Káposztásmegyerig. Lába előtt sokáig konfliktusok, majd bérkocsik várakoztak, később jöttek a Fordok, a Warszavák és a Volgák. Negyedszázadon keresztül számolta a Trabantokat, Škodákat és Zsigulikat, azután ez a korszak is letűnt. Roland rendíthetetlenül őrzi a főváros IV. kerületét. Titkait a városháza tetejéről rendszeresen fellövi a felhő(k)be. □ *Rojkó Annamária*

Újpest csatlakozása a fővároshoz a korabeli országos sajtó tükrében

„A kormány tudvalevőleg a parlamentben is kötelezettséget vállalt a fővárosi törvény revíziójára. Az új törvény kapcsán meg akarják állapítani azt is, hogy mely községeket csatoljanak a fővároshoz. [...]” (Budapesti Hírlap 36. szám 1907. február 10.)

„Újpesten mind többen és többen lesznek, akik sürgetik a hatvanezer lakosú városnak Budapesthez való csatolását, mert az újpesti állapotok egy cseppet sem mindhatók kedvezőnek. Mintha nem is volna a fővárossal összenőve. Újpest roppant el van maradva kulturális tekintetben, pedig a polgárok horribilis pótdót fizetnek. Most, hogy a községi választásokra készülnek, új párt támadt, amely Újpesternek a fővároshoz való csatolását vallja programjának. [...]” (Pesti Napló 191. szám 1913. augusztus 13.)

„Újpesten pénteken folyt le a községi választás, mely igen meglepő eredménnyel végződött, amennyiben három szociáldemokrata-jelölt került be a képviselőtestületbe [...]. Ma, amikor Budapest olyan ragyogó példáit mutatta meg a kommunális feladatoknak, szerte az országban tiszta községi pártoknak kellene megalakulniuk, hiszen nyilvánvaló, hogy a városok fejlesztése egyike a legnagyobb nemzeti érdekeknek [...]. Ezt Újpesten csupán [Nagy-Budapesthez való csatolásának programjával] a szociáldemokrata párt tette meg s ebben rejlik az a sikere [...]” (Pesti Napló 200. szám. 1913. augusztus 24.)

„[...] Felkérték Antal Endre dr.-t, újpest legutóbb megválasztott főügyészét, mondja el véleményét az egyesüléssel kapcsolatban, aki a következő választ adta: Újpest lendületes iramban fejlődő város, kitűnő közművekkel, nagyszerű csatornázással, kövezéssel, szóval olyasmikkel, amikkel fájdalom, sem Rákospalota, sem Pestújhely nem dicsekedhetik. Könnyen kiszámítható, hogy az egyesítés esetén minden terhet nekünk kellene viselni [...]. Valóban célravezetőnek tartanám azonban, hogy Istvántelket Újpesterhez csatoljuk, ezzel

még indokoltabbá válnék az a kívánságunk, hogy törvényhatósággal fölruházott várossá lépjünk [...]” (Ujság 45. sz. 1930. február 23.)

„Újpest polgármestere a város képviselőtestületének ez ügyben elfoglalt álláspontjáról a következőket mondta: Pestkörnyékének Budapesthez való csatolását szerencsétlen dolognak tartom. kétségtelen, hogy mi is úgy járnánk, mint Óbuda. Periférikus szerepre jutnánk és visszafejlődnénk. Újpest egész lakossága a városnak önálló törvényhatósággá való átalakulását kívánja [...], mert a város tisztviselő karának képzettsége is olyan, hogy több törvényhatósággal felruházott város nem rendelkezik ilyen képzettségű tisztviselőgárdával.” (Ujság 123. számának melléklete Nagy-Budapest címmel 1930. június 1.)

„A közelmúltban jelent meg Szendy Károly, Budapest polgármesterének nagyszabású tanulmánya Nagy-Budapestről. Ezzel kapcsolatban a pesti vármegyeházán az érdektelt városok és községek törvényhatósági bizottsági tagjai és vezetői értekezletet tartottak, amelyen vitéz Endre László alispán tiltakozó javaslatot terjesztett elő. Kispest és Újpest képviselőtestülete ma este foglalkozik Nagy-Budapest kérdésével. A vármegye állásfoglalása előrelátható volt, mert Nagy-Budapest megalakulásával nemcsak a területe kisebbedne, hanem elveszítené legfejlettebb városait is. Pestvármegye vezetőinek az az álláspontja, hogy a budapestkörnyéki városok s községek minden jogos kívánsága teljesíthető a vármegyei keretben.” (Új Nemzedék XXIV. évfolyam 153. szám 1942)

„Jelentős esemény és nagy cselekedet. 1950. január elsejével de jure is megszületett a már régóta eleven életet élő Nagy-Budapest [...], a környező kis városokból Nagy-Budapest kerületei lettek, Újpesttől Budatétényig egyetlen hatalmas közigazgatási egység született. Nevezetes változás, hogy megszűnt a Belváros, a IV. kerület Újpest lesz, míg a volt IV. kerület beolvad az V. kerületbe.” (Haladás 1950. január 1. 6. évf. 1. szám)

(Összeállította: Iványi János)

Az Újpesti Helytörténeti
Alapítvány lapja

Alapító szerkesztő:
KADLECOTITS GÉZA

A szerkesztőbizottság elnöke:
HIRMANN LÁSZLÓ

A szerkesztőbizottság
tisztelt elnöke:
DR. SIPOS LAJOS

A szerkesztőbizottság tagjai:
DR. HOLLÓSI ANTAL
DR. KÖRÖS ANDRÁS
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztő:
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Munkatársak:
IVÁNYI JÁNOS
KRIZSÁN SÁNDOR
LŐRINCZ RÓBERT
SZÖLLŐSY MARIANNE

Számunk szerzői:
FORGÁCS ANDRÁS *okl. gépészmérnök*
HIRMANN LÁSZLÓ *tanár,*
gimnázium-igazgató
DR. HOLLÓSI ANTAL *sebészfőorvos,*
ny. orvos igazgató
IVÁNYI JÁNOS *okl. építőmérnök*
KLACSMANN BORBÁLA *történész*
DR. KÖRÖS ANDRÁS *ny. kúriai bíró*
KRIZSÁN SÁNDOR *gyűjteménykezelő*
LŐRINCZ RÓBERT *könyvtáros,*
könyvtárigazgató
PERKÓ MAGDOLNA *ny. tanár,*
szakközépiskola-igazgató
ROJKÓ ANNAMÁRIA *újságíró,*
szerkesztő
SIMONYI IMRE *költő*
SZÖLLŐSY MARIANNE *helytörténeti-*
gyűjtemény-vezető

Kiadja: Újpest Önkormányzata
Műszaki szerkesztő:
GELLÉRT KATALIN
Nyomdai kivitelezés:
SPÁCIUM BT.
Felelős vezető: KOÓS GÁBOR

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2020. december
XXVII. évfolyam 4. szám

Újpesti pillanatkép az 1980-as évekből (Fotó: Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény)

- 1 ROJKÓ ANNAMÁRIA *Roland, a rendíthetetlen lovag*
2 *Újpest csatlakozása a fővároshoz a korabeli országos*
sajtó tükrében
Összeállította IVÁNYI JÁNOS

Tanulmány

- 4 IVÁNYI JÁNOS *Újpest megyei jogú város,*
mint Nagy-Budapest IV. kerülete
8 PERKÓ MAGDOLNA *100 éves a Kanizsay Dorottya*
Leánygimnázium, 4. rész

Közlemények

- 10 FORGÁCS ANDRÁS *Ipari parkot épített a Tungsram Ajkán*
12 KLACSMANN BORBÁLA *„Óriási erkölcsi szolgálatot tenne a*
városnak” Holokauszt túlélők és a kárpótlás Újpesten, 1. rész
14 DR. KÖRÖS ANDRÁS *Szemelvények dr. Fraknó Gyula*
ügyvédi hagyatékából 1947–1957, 7. rész
17 LŐRINCZ RÓBERT *„Újpest-drukkeri (tebát: harmadik*
utas) üdvözléssel” A „lila vérű” költő, Simonyi Imre
19 KRIZSÁN SÁNDOR *3V, a metróépítés autóbusszjárata*
22 DR. HOLLÓSI ANTAL *Dr. Bálint Sándor, aki sosem*
hagyta abba a gyógyítást
23 SIMONYI IMRE *Márai meg Zsengellér (részletek)*

Híres újpestiek

- 24 HIRMANN LÁSZLÓ *Gaál Mózes*

Interjú

- 27 SZÖLLŐSY MARIANNE *Újpesten maradtam, ragaszkodtam*
ehhez a városrészhez

- 32 **Helytörténeti hírek**

Újpest megyei jogú város, mint Nagy-Budapest IV. kerülete

1950. január 1-jével az 1949. évi XXVI. törvény értelmében Újpest város elveszítette önállóságát. Jóllehet a fővárosba való betagozódás nem volt előzmények nélküli, a város lokálpatriótáiban ez az igazságtalanság mély nyomot hagyott, olyannyira, hogy az 1990-es rendszerváltást követően sokat foglalkoztak egy esetleges elszakadás lehetőségével, ami – érthető módon – az elvi vita szintjén le is zárult. A 70 éves évforduló kapcsán számos sajtóorgánum foglalkozott az egyesítéssel, de alapvetően a főváros szemszögéből elemezve az eseményt és a következményeket. Jelen cikkben Újpest szempontjából teszünk kísérletet arra, hogy megvizsgáljuk, milyen előzmények vezettek az egyesítéshez, illetve Újpest mennyiben gazdagította a fővárost.

Amikor gr. Károlyi Józsefné 1808-ban megvásárolta a főtí uradalmat, a birtokközponttól mintegy 20 km-re fekvő Pestet illetően – bár lélekszám tekintetében 30-32 000 lakossal az ország legnagyobb városa volt – még nem látszott, hogy később a vármegyei berendezkedésű ország fővárosa lesz. Mivel a rendek Pozsonyban, az ország központjában gyűltek össze a diétára, azt a várost tekintették az ország fővárosának. Miután gr. Károlyi István a birtoktest részét képező megyeri pusztán az István-hegy szőlőművelésre való árendába adásával nem ért el eredményeket, egyéb birtokairól telepéseket hozatott és igen kedvező feltételek mellett megalapította Új-megyer gyarmatot, a későbbi Újpestet. Ezen a néven a település 1840-től indult virágzásnak olyan feltételekkel, hogy itt vallási, nyelvi megkülönböztetés nélkül bárki megtelepedhet, aki az „uraság” által megkövetelt örökhaszonbérleti, vagy csak bérleti díjat, az általa kirótt adókat megfizeti és „tisztességes” ipari, kereskedelmi tevékenységet folytat. (Károlyi gróf nem követelte meg az akkor még a városokban élő-

ket érintő azon feltételt, hogy ipart csak céhbeliék űzhettek.) Ebből a liberális szellemű feltételrendszerből nőtt ki az a település, amely az 1873-tól már önálló státuszú főváros mellett község, nagyközség, majd 1907-ben rendezett tanácsú várossá lett, a Trianon előtti Magyarország negyedik, az azt követő időben a második legnagyobb ipari város.

*

Újpest első „hivatalos” kapcsolata a fővárossal 1890. január 1-re datálható, amikor a nagyközség biztonságára a székesfővárosi államrendőrség Újpesti Kerületi Rendőrkapitányság címen létesített szervezete ügyelt, amelynek hatásköre Rákospalota községre is kiterjedt. Államrendőrségi hozzájárulás címen a város 1930-ban 100 000 pengőt fizetett.

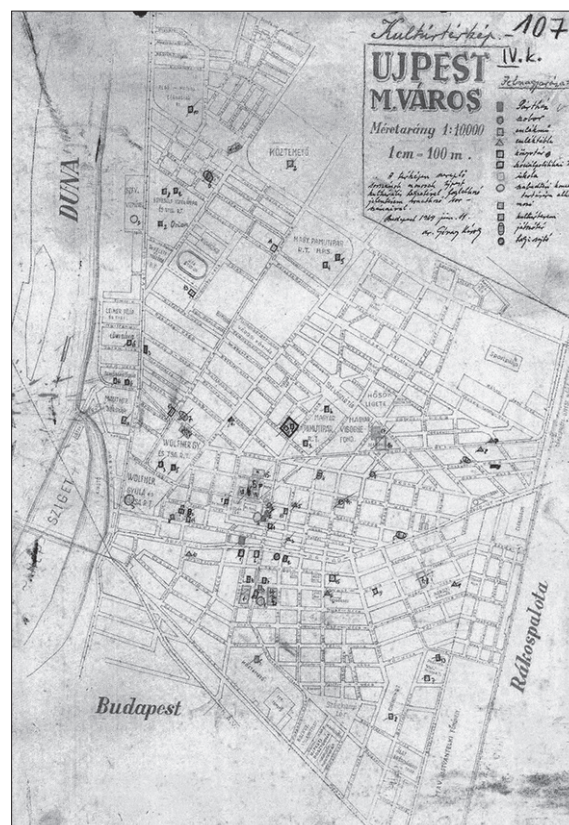
A várostörténet rövid epizódjaként említésre érdemes, hogy a Tanácsköztársaság időszakát követően, 1919. október 1-én az alispán felfüggesztette Újpest önállóságát, egyúttal kinevezte dr. Semsey Aladárt, Brassó vármegye főügyészét törvényhatósági biztossá. Ez a rendelkezés a háborút követő zűrzavaros időszak következménye volt, és még nem vetítette előre Nagy-Budapest képét. Semsey a városi tisztségviselőket helyettesi címmel kinevezte, így 1921-től a város ismét önálló képviselőtestülettel és önálló képviselőválasztási joggal rendelkezett. 1922-ben azonban Újpesttől ismét elvették az önálló képviselőválasztási jogot azzal a jogszabállyal, amely Budapest környékén lajstromos választókerületet létesített. Újpestet is besorolták a főváros környéki városok és községek közé, ahol minden település 5 – 5 képviselőt és megfelelő számú pótképviselőt választhatott. Az 1922-es választások eredményeként a képviselők a helyiek számára szinte teljesen ismeretlen pártkatonák voltak [az Egységes Párt, a Demokrata Párt 1 – 1, a Szociáldemokrata

Párt 3 képviselőt adott, csak a pótképviselők voltak ismert újpesti személyiségek (Höbért Béla, dr. Kiss Sándor, Negyedi Szabó Béla, Mihályi Ferenc)]. Újpest végül az ország konszolidációjával párhuzamosan visszanyerte önállóságát és dr. Semsey Aladárt immár törvényesen polgármesternek választották.

Nagy-Budapest gondolata – alapos előkészítő munka szintjén – Bárczy István 1906-os főpolgármesteri beiktatását követően vetődött fel, aki dr. Harrer Ferenc tanácsjegyzőt bízta meg egy átfogó tanulmány elkészítésével. Ez a tanulmány volt a kiindulási anyaga az 1950-ben megvalósított egyesítésnek is, aminek létrehozásában a jogász, várospolitikus még maga is részt vett. Harrer feladata az volt, hogy tanulmányozza a szomszédos községek közigazgatását, pénzügyi helyzetét és egyéb feladatait. Kiemelten vizsgálta, hogy az egyes községek Budapesthez való csatolása milyen mértékben terhelné meg a főváros költségvetését. Harrer munkája szerint Újpest, Rákospalota és Pestszenterzsébet minden tekintetben megérett arra, hogy a fővároshoz csatolják. A települések összeépültek Budapesttel, és a községek is meglehetősen rendezettek. (Újpest és Pestszenterzsébet városi léptékű községházának tervezője mindkét esetben a Hege-dűs Ármin – Böhm Henrik építéspáros volt.) A városiasság fokát a tanulmány készítője aszerint határozta meg, hogy a településeknek milyenek a területi és népességi viszonyai. Újpest területét teljes mértékben beépíthetőnek tekintette, itt parasztházat nem talált, és a lakosság száma elérte az 50 000 főt. Újpest népessége 1890-től 1907-ig 112,5 %-kal nőtt, mezőgazdasággal azonban senki sem foglalkozott. (A Károlyi uradalom a Fóti úttól északra lévő majorsága még gyakorlatilag nem a település volt, hanem a fóti birtoktest részeként működtette a tehenészetet.) Harrer, a főváros környéki községek és Budapest közötti társadalmi kapcsolat vizsgálata során a személy- és áruforgalmat is elemezte. Ebből a szempontból Újpest négyféle közlekedési eszközzel kapcsolódott a fővároshoz: vasúti, helyi érdekű vasúti, közúti vasúti (azaz kötött pályás), valamint hajóközlekedés segítségével. A menettérti utazást külön-külön számolva, a fővárosnak nyáron 799, télen 746 járata volt.

Budapest Újpesthez és Rákospalotához kötődő forgalma évenként 4 957 227 utast számlált. A tanulmány dokumentálta, hogy Újpest ugyan rendelkezett részint községi, részint községre, vagy járásra szóló törvényhatósági építési szabályzattal, de szabályozási tervvel nem. A lejtmeretezést (magassági felméréssel bővített kataszteri felmérést) a tanulmány készítésének idején megkezdték. Újpesten a telkek területi minimumai 150–250 □-öl között váltakoztak, a településen 17 kő vagy aszfalt burkolatú út, és 30 km csatorna épült ki, a szemét eltakarítását a háztulajdonosok 4%-os pótdójából végeztették. A községi tűzoltóság, az akkori viszonyokhoz képest a legmodernebb felszereléssel rendelkezett.

A tanulmány rögzítette, hogy Újpesten a gróf Károlyi család által fenntartott nyilvános jellegű kórház (100 ágygal) mellett egy alapítványi, egyesületi és községi erővel fenntartott gyermekkorház (30 ágygal) is működött, továbbá rendelkezére állt közfürdő és szegényház (30 ember számára) is. A nyilvános polgári iskola mellett, 1905-ben megnyílt a

Újpest önálló térképe közvetlenül Nagy-Budapesthez csatolás előtt (Forrás: Lőrincz Róbert: Újpest a térképek tükrében)

községi algimnázium, amelyet átvett és továbbfejlesztett az állam. Újpest tehát rendelkezett szinte minden olyan feltétellel, ami az önálló működéshez szükséges volt. A település számára a fejlődést inkább a rendezett tanácsú várossá alakulás, mint a fővároshoz történő csatlakozás jelenthette. (Ismert, hogy a rendezett tanácsú városi címet a község 1907-ben, a megyei jogú városi címet 1929-ben nyerte el. Az 1929. XXX. törvénycikk szerint a városi képviselők létszáma csökkent, 60 virilis képviselő mellett 60 választott képviselő került be a közgyűlésbe.)

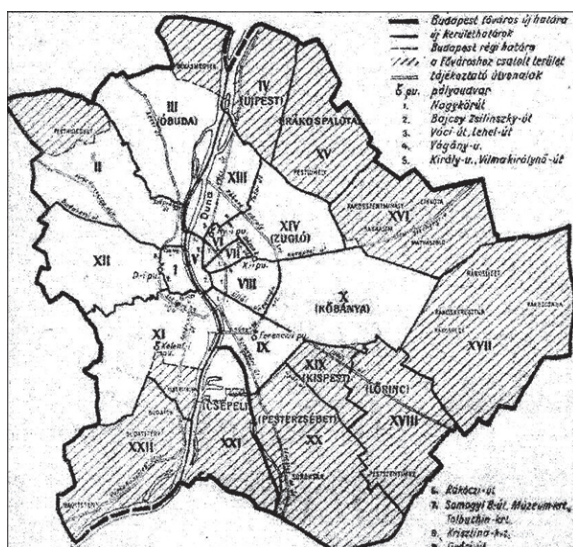
Nagy-Budapest kialakításának – a közigazgatási, fejlesztési szempontok mellett – igen fontos feltétele volt az adó-, pótdókimvetési gyakorlat.

Dr. Semsey Aladár 1922-es polgármesterré választását követően a város fejlődése töretlen. Ennek egyik oka a trianoni területvesztést követő országos kapacitás- és áruhiány, amelyet Újpesten új gyártóbázisok létesítésével pótoltak. Ekkor alapítják többek között az Angol–Magyar Cérnagyárat (Coats), ami ma is működik. Dr. Semsey polgármesteriségének idejére esik az Irányi Dániel utcai és a Mátyás téri lakótelep, a Felső Fa- és Gépipari Iskola építése, valamint a Járványkórház és a Szülőotthon létesítése.

Az 1929-33-as gazdasági válság átírta a fővároshoz csatlakozás további folyamatát. Országos szinten a gyárakban bevezették az ún.

bedó-rendszert (magas teljesítményátlagból kiinduló, nagy munkaintenzitásra készítő bérrendszer – Bedaux francia mérnök nevéből), amely munkanélküliséghez, embertelen munkatempó diktálásához vezetett. Sztrájkba kezdtek a textilipari munkások, a cipészek és az asztalosok is. Az elégtelenség oda vezetett, hogy az 1936-os választásokon a 60 választott képviselőből 52 baloldali (alapvetően szociáldemokrata) képviselőt választottak. A fővároshoz való csatlakozás támogatása, illetve annak ellenzése politikai szembenállást generált. A kereskedők és önálló iparosok (kisebb üzemek) a vámhatárok kitolódásától tartottak, amelyek elvágták volna őket a környező felvevőpiacoktól, és a felhozatalt is nehezítették volna. A települések egyesülése a fővárosi és helyi kereskedők és iparosok versenyét is jelentette volna, amittől az újpestiek féltek. A szociáldemokraták egyesléspártiak voltak, Budapesttől remélték a zömében munkás lakosságú város elmaradott infrastruktúrájának bővítését, továbbá a munkás város(rész) megerősítette volna a saját politikai pozícióikat a fővároson belül. Ahhoz, hogy a város törvényhatósági joggal felruházott város (megyei jogú város) legyen, a lehetséges változatok közül felmerült Újpest Rákospalotával és Pestújhellyel való egyesülése is. Újpest akkori főügyésze, dr. Antal Endre nem támogatta a tervet, mivel szavai szerint akkor „minden terhet [csatornázás, vízvezeték-hálózat, burkolt utak stb. kiépítése] Újpestenek kellene viselnie”. Ugyanakkor szorgalmazta Istvánteleg Újpesthez csatlakozását, ami azonban Rákospalota önállóságát sértette. Végül 1929-ben Újpest önállóan elnyerte a megyei jogú város címét. A pestkörnyéki települések fővárossal való egyesítését a Fővárosi Közgyűlésben a jobboldal is támadta, attól tartva, hogy az felborítaná azt az egyensúlyt, amit a jobboldali kormányzás teremtett a fővárosonban.

Az 1936-os választási eredmények a vármegyét is cselekvésre készítették. Dr. Endre László alispán elérte, hogy 1938-ban, dr. Semsey Aladár mandátumának lejártakor, nyugdíjba vonulását követően, helyi illetőségű polgárt ne lehessen vezetőnek megválasztani. Így dr. Pohl Sándor, a Pest megyei központi járási főszolgabíró lett a polgármester. Hiva-

A főváros eredeti és Nagy-Budapest határa az összevonáskor (Forrás: Haladás, 1950. január 5.)

tali idejében bontották le az I. világháború menekültjeinek épített barakképületeket, és helyükre az Újpesti Gyapjúszővőgyár mögött 96 munkáslakást építettek.

Újpest a háborús körülmények ellenére tovább fejlődött. 1941-42-ben megépült a tűzoltólaktanya és a gümőkóros gyermekek gyógyiskolája. Budapest után Újpest fordította a legtöbb pénzt jótékonyági célokra, 1939-ben 40 000 pengő segélyt folyósított a rászorulóknak, 25 000 pengő értékben ingyen gyógyszer-támogatást adott, és további 180 000 pengőt szeretetotthonok fenntartására, csecsemő-védelemre, gyermeknyaraltatásra. A Wolfner Bőrgyár hadiüzemmé vált, a Mauthner Bőrgyárban kesztyűt és lakkbőröket állítottak elő, a Chinoinban gyártani kezdték az Ultra-septyl port és a lepra elleni híres gyógyszert, a Rubsophent. A Tungsram a nemzetközi elektronikai ipar egyik leghíresebb vállalata lett a rádiócsőgyártással, radar- és televízió kísérleteivel. A helyi és a fővárosi gyárak munkásai folyamatosan ingáztak Budapest és a peremtelepülések között, ezért a háborús viszonyok között egységes jegyrendszert vezettek be. Bár 1942-től kezdődően már állandó volt a vita a főváros és a megye vezetése között Nagy-Budapest létrehozásáról, gyakorlatilag a peremterületek gazdasági és iparszerkezeti szempontból összenőttek a fővárossal. Budapest és környéke egyetlen gazdasági egységgé vált.

A háborút követően, 1945. április 15-én, a város képviselő-testületének az Újpesti Ipartestület nagytermében tartott alakuló ülésén a korábbi törvényhatósági berendezkedés szerveződött újjá. Míg a város a Szent László téren 48 lakásos bérházakat építtetett, 19 utcát kiköveztek, közművesítették a Reviczky utcában az ONCSA-házakat, a Városi Kórház épületeire emeletet építettek és elkészült az OTI- (Országos Társdalombiztosító Intézet) palota. Ezzel párhuzamosan, Granasztói Pál építésmérnök városrendezési terveinek kidolgozásával, dr. Harrer Ferenc 1908-as tanulmányára és az 1942-es előkészítő anyagokra építve, lázasan folyt Nagy-Budapest létrehozásának megalapozása. Az egyesítés folyamatában döntő szerepe volt a Fővárosi Közmunkák Tanácsának, amelynek ekkor Granasztói az egyik tagja, majd 1948 és '53 között az Építésügyi és Városfejlesztési Miniszté-

rium vezető munkatársa volt. Az egyesítéshez részletes városrendezési terveket, közlekedési főirányokat dolgoztak ki, amelyek már figyelembe vették Nagy-Budapest igényeit és számoltak a kimaradó községek fejlesztésével is.

Végül Nagy-Budapest létrehozását az 1949. évi XXVI. törvény rendelte el, amely 1950. január 1-én lépett hatályba. Már nem akadályozták az egyesülést pártharcok, hiszen az ország közigazgatása áttért a szovjet típusú tanácsrendszerre. A kerületi tanácsok a saját területükön végrehajtói feladatot láttak el, noha elvileg helyi kérdésekben önálló jogalkotói tevékenységükkel is élhettek volna. Az átszervezéshez a leendő tanácsok munkatársait 1949. október 24. és november 4. között készítették fel. A IV. kerületi tanács megalakulását az 1949. december 28-i tanácsülésen jelentették be, ezzel együtt kimondták a város önállóságának megszüntetését és Nagy-Budapesthez történő csatlakozását.

*

A fent leírt események bizonyítják, hogy Újpest nem hozomány nélkül ment a „házasságba”. 1950-ben a városnak négy működő kórháza, önálló szakorvosi rendelő-intézete, fiú- és leánygimnáziuma, rendezett közigazgatása, víz-, csatornahálózata, járás-bíróháza és számtalan gyára volt. A gyárak közül a „jóvátétel” címén teljesen kifosztott Egyesült Izzó is képes volt az újraindulásra. Az államosítást követően a gyárak teljesítménye alapján óriási adóbevétel jutott a már egyesült Budapestnek. A kialakult, jónak ítélt közlekedési trendszer „csak” fejleszteni kellett, és – nem utolsósorban – a főváros „kapott” egy bővíthető területtel rendelkező köztemetőt is. A város, azaz az új IV. kerület népessége azonban változatlanul újpesti maradt. Később a lakosság összetételét, és a híres újpesti lokálpatriotizmust a városközpont „rehabilitációja” következtében bekövetkezett lakosságcsere végérvényesen szétzilálta. □

A szerző ezúton köszöni Debreczeni-Droppán Béla, a Nemzeti Múzeum történész-levéltárosa segítségét a témával foglalkozó tanulmányok rendelkezésre bocsátásáért.

100 éves a Kanizsay Dorottya Leánygimnázium, 4. rész

A Népjóléti Minisztérium 1992-ben az egészségügyi szakképzés strukturális és tartalmi változtatásáról döntött. A tantervek megírásában e sorok írója Maurer Miklósné szakmai igazgatóhelyetttel közösen vett részt. Az Európai Unió öttagú delegációja, a részletes elemzés és a helyszíni szemle után elfogadta, és EU-konformmá nyilvánította a magyar ápolóképzés tantervét.

1995 szeptemberében, ápoló szakon elindult az új, 3 éves OKJ-s képzés. Országos szinten újabb kihívást jelentett, hogy a korábban hagyományos szakiskolai képzésben ápolói oklevelet szerzett kollégák hogyan teljesíthetik az újonnan előírt követelményeket. Továbbképzésükre speciális oktatási programokat kellett kifejleszteni. Megkezdődött a „Hídprogram”-ként ismertté vált tantervek készítése, amelyekben a Kanizsay több pedagógusa is részt vett. 1997-től megkezdtuk a középfokú végzettséggel nem rendelkező egészségügyi szakdolgozók felkészítését az érettségi vizsgára. A beiratkozott felnőttek – előképzettségüktől függően 2, illetve 3 éves levelező tagozatos munkarendben ültek vissza az iskolapadba. Abban az időben ismét tanteremhiánnyal küzdöttünk, a megoldást a szombati oktatás bevezetése jelentette.

A Hídprogram elindítását követően a jelentkezők száma egyre nőtt, világossá vált, hogy az igényeket hagyományos szervezeti keretek között országosan nem lehet kielégíteni. A megoldást a távoktatás bevezetése jelentette. Az ápolóképzés országos távoktatási projektjének kidolgozása, a minisztérium támogatásával a Kanizsay Dorottya Egészségügyi Szakközépiskola és Gimnázium vezetésével történt; a programhoz 13 vidéki iskola csatlakozott. Ismét elkezdtuk a tanterv-írást, a tananyagok adaptálását a távoktatás követelményeinek megfelelően. E különle-

ges technikai feltételeket támaztó feladatot a Gödöllői Egyetemen működő Közép-Magyarországi Regionális Távoktatási Központ munkatársai segítették. A tervek kidolgozása után megkezdtuk a támogatási rendszer kiépítését. A csatlakozó iskolák számára biztosítottuk a mentorálási háttérrel, a tutorok felkészítését, közben nagy erővel írtuk és szerkesztettük a tananyagot. A programban országsszerte több száz ápoló tette le eredményesen a szakmai vizsgát.

A 2000-es években újabb kihívások elé néztünk. A nyelvi és az informatikai kompetenciák fejlesztése érdekében vállalkoztunk a nyelvi előkészítő osztályok elindítására, amelyek rövid időn belül nagyon népszerűekké váltak.

A 2001-ben megjelent Felnőttképzési Törvény lehetőséget biztosított az iskola-rendszeren kívüli szakmai képzésre, továbbképzésre, vizsgáztatásra. A sikeres felnőttképzési akkreditáció eredményeként több pályázati lehetőség is megnyílt előttünk. A „Lépj egyet előre” program, a szakképzési támogatások, valamint az „Új pálya”, amelyek nagy munkabefektetéssel, de jelentős anyagi bevétellel is jártak. A jövedelmet az iskolaépület felújítására, eszközfejlesztésre és a többlet feladatok elvégzéséért járó jutalmazásra költöttük. A Kanizsay iskolarendszeren kívüli szakmai képzései gyorsan népszerűvé váltak, ezért a vidéki nagyvárosokban is indítottunk kihelyezett szakképzéseket. Felnőttképzési kínálatunkat mentőápoló, geriátriai szakápoló, klinikai elektrofiziológiai szakasszisztens, csecsemő- és gyermekápoló, kardiológiai szakasszisztens, gyógymasszőr, ápolási asszisztens, foglalkozás-egészségügyi szakápoló, körzeti-közösségi ápoló képzésekkel bővítettük.

2005-ben a kétszintű érettségi bevezetése, a képzési rendszer és az OKJ újabb átalakítása ismét jelentős feladat elé állította a tantestületet.

A nappali tagozaton időközben azt tapasztaltuk, hogy a tanulóink képzettségi és neveltségi szintje csökken, miközben szociális hátterük romlik. A nevelési-oktatási feladatok mellett előtérbe került a veszélyeztetett, hátrányos szociális helyzetű tanulókkal való foglalkozás, és szükségessé vált az egészséges életmódra nevelésen kívül a drog- és alkoholproblémákkal, valamint az AIDS-szel kapcsolatos felvilágosítás, amelyet egészségügyi iskolaként szakmai kötelességünknek is tekintettünk. A prevenciók tevékenységben a tantestület tagjai mellett komoly szerepet vállaltak diákjaink is, akik kortárssegítőként az iskola falain kívül, Újpest számos iskolájában végezték munkájukat.

A 2005–2008-as években ismét nehéz időszak következett. A szakképzési reform első lépéseként a Fővárosi Közgyűlés elfogadta a Fővárosi Szakképzés-fejlesztési Stratégiát, majd elkészítették az úgynevezett intézményracionalizálási tervet. A hónapokig tartó bizonytalanságot követően végül pozitív döntés született, a Kanizsayban folytatódhatott az oktatási munka.

Újabb fordulóponthoz vezetett 2007-ben, amikor a fenntartó Fővárosi Önkormányzat, Térségi Integrált Szakképző Központ (TISZK) hozott létre. Ebben a szervezeti rendszerben a központi iskolákba került a szakképzés, a többi iskola, köztük a Kanizsay a szakmacsoportos alapozó képzést kapta feladatul. A korábbi iskolaösszevonások után a Budapesten megmaradt hat, az egészségügyi képzésben érdekelt iskolából jött létre a Humán TISZK. Részben ebbe a központba került a Kanizsay, de az informatikai szakmacsoportos osztályok révén az iskola a Petrik TISZK-nek a része lett. A későbbi szakmai tanulmányokba történő beszámíthatóság érdekében a tagiskolákkal együtt kidolgoztuk a közös szakmai alapozó tanterveket. Részt vettünk a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) projektekben, amelyek keretében pedagógusaink számos továbbképzésen vehettek részt. Tanulóink a központ más iskoláinak diákjaival közös vetélkedőkön, kulturális- és sportrendezvényeken ismerkedhettek egymással. A szakiskolai képzésben olyan változás

következett be, amit a kanizsai tanulók elkeseredetten fogadtak: iskolánkban ugyanis csupán a kétéves alapozó képzés maradt, az arra épülő szakmai képesítést – újabb két tanév alatt – diákjaink csak a súlyponti iskolában szerezhették meg. Az egészségügyi szakképzést csak az iskolarendszeren kívüli keretek között folytathattuk tovább, igaz, ennek köszönhetően országos hírnevünket továbbra is fenn tudtuk tartani. Világosan látszott, hogy az átszervezésnek, fenntartóváltásnak koránt sincs vége. Az állandó, többször az intézményi autonómiába is beavatkozó változások az iskola életét nagyon megzavarták. Emiatt döntöttem úgy, hogy a következő vezetői ciklusra már nem pályázom; 2010-ben nyugdíjazásomat kértem.

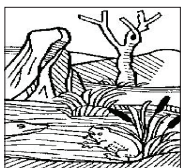
Az iskola vezetését Perlakiné Cserni Mónika, majd egy újabb ciklus után az iskola jelenlegi igazgatója Szabó Beáta vette át.

Az átszervezés mellett egyfajta profil-tisztítás is elindult, aminek következtében először megszűnt a gimnáziumi képzés, majd 2012 szeptemberétől az informatikai szakmacsoportba sem iskolázhattak be tanulókat. A változások a Kanizsay egyéb feladatait is érintették. 2011 szeptemberétől létrejött a Humán TISZK Gazdasági Szervezete, ami átvette az iskola működtetését, ezzel megszűnt az iskola önálló gazdálkodása. Szintén ekkor jött létre a Koordinációs Iroda, amelynek munkatársai egyszerre látták el a központhoz tartozó hat iskolában a szabadidő-szervezői, pszichológus, gyermek- és ifjúságvédelmi felelősi és projektmenedzseri feladataikat. Az intézmények több fenntartóváltáson is keresztülmentek. A Kanizsay 2013. január 1-jén került a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) fennhatósága alá.

2017. július 1-től az iskola fenntartója az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Katolikus Iskolai Főhatósága (EKIF).

De ez már egy másik történet. A Kanizsay Dorottya Katolikus Gimnázium, Egészségügyi Technikum és Szakképző Iskolának és munkatársainak szívéből kívánok Kodály Zoltán szavaival sok sikert az elkövetkező évekhez: „Amit tudsz, nagy érték, az ősök hagyománya... Becsüld meg, erősödj benne, mert ha többre akarsz menni, csak erre építhetsz!”. □

Ipari parkot épített a Tungsram Ajkán

A XX. század utolsó évtizedeiben kialakult ellátási láncok megkínájkák a vállalatokat, országokat és kontinenseket összekapcsoló megbízható gyártói és szállítói kapcsolatokat. Ha az együttműködés megbomlik, az az egész termelési lánc összeomlásához vezethet. Ez a horizontális modell teszi lehetővé, hogy egy-egy gyár az alaptevékenységére fókuszáljon, és meghatározza a piacot.

A Tungsram vezérigazgatójának, Aschner Lipótnak, az 1920-as években még más elképzelései voltak. Az izzó nagyon költségérzékeny termék volt, kis egyedi értéke és nagy termelési mennyisége miatt, ezért Aschner azt vallotta, hogy a minél alacsonyabb gyártási költségekhez, a megbízható termeléshez és értékesítéshez minden kapcsolódó gazdasági egységet birtokolni és irányítani kell. A lámpához szükséges üveggyár és a csomagoláshoz szükséges papírgyár olcsó felvásárlásával már az I. világháború időszakában, romló gazdasági helyzetben is törekedett a folyamatok „holdingon” belüli biztosítására. Ez a gondolkodás azonban a 1930-as évek végén, a kriptonégő előállításakor még sokkal meghatározóbbá vált. Bár a kriptonizzó egyszerű termék, de a lámpához szükséges igen drága kripton gáz előállítása számos technológiai feladat végrehajtását követeli meg, és a folyamatnak rendkívül jelentős az energiaszükséglete. A villamos energia előállításához nagy mennyiségű szénre és vízre van szükség.

Amikor az Egyesült Izzó kutatólaboratóriumának munkatársai, Bródy Imre és Pollányi Mihály 1935-ben kidolgozták a kripton gáz ipari előállításának technológiáját, a gyár vezetése azt a megoldást választotta, hogy a teljes ellátási láncot saját felügyelete alá szervezi. Érdekeltségeiben egyetlen vertikális szervezetben biztosította a teljes gyártási folyamatot az energiaellátástól, a kripton gáz előállításán keresztül egészen az izzógyártásig.

Olyan helyszínt kerestek, ahol tiszta levegő és természetes víz is volt, valamint egy szénbánya is működött a közelben. Ezt a helyet a Bakonyban, az Ajka melletti Csinger-völgyben találták meg. Aschner Lipót megbízta építési vállalkozó testvérét, hogy az Ajkai Erőmű mellett vásároljon az Egyesült Izzónak földterületet a felépítendő gázgyár, és a dolgozóknak tervezett lakótelep számára.

Első lépésben a kriptongyárat beindítandó építkezésekhez az Izzó megvásárolta az Ajkai Téglagyárat, amit felújítottak, és termékeit felhasználták az ipartelep és a lakások építkezéseire.

Az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. 1935 és 1937 között a Linde A.G., az I.G. Farbenindustrie A.G. és a Soc. An. Air Liquide vállalatokkal együttműködve építette fel az üzemet. A gyártáshoz szükséges berendezéseket a Linde cégtől vásárolták meg. Az Ajkai Kripton Gyárat, a világ első kripton gázgyaraként 1937. október 25-én avatták fel. A gyártás során havonta 17,5 m³ kripton termeltek, a levegőből igen magas, 85-95%-os hatásfokkal kivonva annak kripton és xenon tartalmát. A kripton gázzal töltött lámpák, azonos energiafogyasztás mellett, az argon és nitrogén védőgázas égőknél 15-20%-kal több fénykibocsátását biztosítottak, és ezzel világsikert értek el.

Mivel a kripton gáz levegőből történő előállításához nagy mennyiségű elektromos energiára is szükség volt, ezért 1936-ban az Izzó előbb megvette az Ajkai Kőszénbányát, majd beszállt a közeli Ajkai Erőmű felújításába, hogy ezzel biztosítsa az üzem energiaellátását.

Aschner Lipót megbízta Heller László hőenergetikus mérnököt, hogy tervezzen egy új szénerőművet, és vállaljon szerepet a beruházás megvalósításában is. Az Ajkai Kőszénbányákkal kötött megállapodás alapján, a vezérigazgató új tárnakat nyitott a szükséges szén kitermeléséhez. A szénrel az erőmű gőzt és azzal áramot termelt, amit részben a

kripton gáz előállítására használtak fel, részben egy zárt hálózaton keresztül gőz és áram formájában visszajuttattak a bányának. A fennmaradó áramot, az 1940 szeptemberében megkötött szerződés alapján a Magyar Bauxitbánya Rt. által finanszírozott, újonnan épült Ajkai Timföldgyárnak adták el, ezzel biztosítva az alumíniumkohó áramellátását. Az Ipari Minisztérium által kiadott, a gyárépítéshez és erőműfejlesztéshez szükséges engedélyek kötelezték az Egyesült Izzót, hogy árammal lássa el a környező hét települést, beleértve Veszprém közvilágításának biztosítását is.

Az Egyesült Izzó beruházásaként megvalósult új erőmű 1940 és 1943 között épült fel, és 1943. május 13-án megkezdődött az áramszolgáltatás. Az erőmű három turbinájából kettőt állítottak üzembe. A 600 vagonos széntárolóból a szenet „mechanikus berendezés” szállította a kazánok feletti 200 vagonnyit befogadó bunkerekbe. A gyártáshoz szükséges vizet a Csinger és Torna patakokból, 1 km távolságból vezették az erőműhöz. A 6 db kazán, 50 t/óra teljesítményű, 92 atmoszférás gőzt állított elő. A 3 db generátor turbinánként 16 000 kW teljesítménnyel, 10 000 V feszültséggel az első nagynyomású villamos erőmű volt Magyarországon.

Az Ajkai Erőmű rekonstrukciója során készült el az első olyan hűtőtorony, amely vízfogyasztás nélkül is biztosította az erőmű hűtését. Az itt kidolgozott hűtési eljárás egy-két évtizeddel később már nemzetközi szabadalmakkal védve, az ipari megvalósításban tevékenyen közreműködő Forgó László nevével is fémjelezve, Heller–Forgó hűtőtorony néven világsikert ért el.

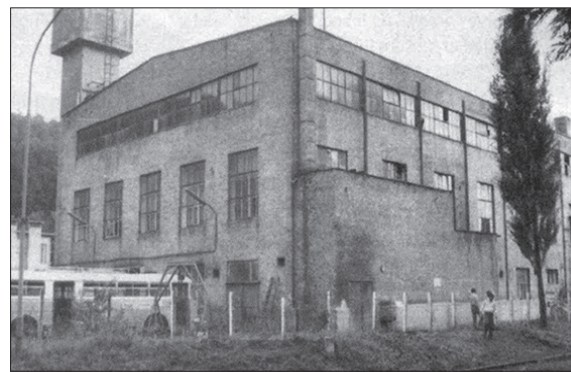
Heller László 1931-ben szerzett gépészmérnöki diplomát a zürichi Eidgenössische Technische Hochschule-n, majd két évig kutató volt az egyetemen, ahol a szilárd-ságtan speciális területeit tanulmányozta. Hazatérve gépipari és energetikai problémákkal foglalkozott. Az Ajkán eltöltött évek életének meghatározó időszakát jelentették. Az építkezés alatt Ajkára költözött, és nemcsak tervezte, de szakértőként a teljes beruházást szakmailag felügyelte. Aschner Lipóttal kötött megállapodása alapján, a szakértői díjazás fejében, az erőmű tervezése során született min-

den szabadalmi jogáról lemondott az Egyesült Izzó javára.

Az 1930-as évek végén Aschner Lipót nemcsak Újpesten hozott létre egy nagy ipari komplexumot, hanem Ajkán is jelentősen hozzájárult a környék iparosításához.

A teljes vertikum azonban – amelynek minden elemét az Egyesült Izzó irányította –, nem sokáig működött a megálmodott tervek szerint. Az 1944 és '48 közötti évek lépésről-lépésre mindent megváltoztattak. Heller László, aki az erőművet tervezte és az építés során szakértőként a helyszínen közreműködött a kivitelezésben, valamint Fodor Miklós, a Remix korábbi tulajdonos-vezérigazgatója, aki Aschner megbízásából a gyárépítést felügyelte, a gyár és az erőmű elkészülte után két évvel, a Szovjetunió háborús jóvátételének kérdésével szembesültek. Az a nehéz feladat várt rájuk, hogy az újonnan elkészült létesítmények leszerelését megpróbálják megakadályozni. A tárgyalások során elérték, hogy az oroszok csak a harmadik, még be nem szerelt turbinát vigyék el. Heller és Fodor is tagja volt annak a küldöttségnek, amelyik Svájcba utazott azoknak a berendezéseknek a beszerzése érdekében, amiket – elkerülendő az Ajkai Erőmű leszerelését –, a Magyar Állam jóvátétellel gyanánt vásárolt az oroszok számára. Ezzel két céljukat is elérték: nem kellett leszerelni az erőművet, ugyanakkor a termelő berendezések újbóli beszerzését a jóvátétel keretén belül nem az Egyesült Izzó, hanem az állam fizette.

A gyár által elért siker csak az államosításig tartott, mert 1948. január 10-én az állam az erőművet és a Kriptongyárat is önálló állami cégnek nyilvánítva, leválasztotta az Egyesült Izzóról. □

Az Ajka-csingervölgyi Kriptongyár épülete

„Óriási erkölcsi szolgálatot tenne a városnak” Holokausztúlélők és a kárpótlás Újpesten, 1. rész

Újpest története szorosan összefonódott a helyi zsidó lakosság történetével, akiknek aránya még az 1941-es népszámlálás idején is kiugróan magas (16%) volt Pest–Pilis–Solt–Kiskun vármegye többi településéhez képest. A német megszállás, 1944. március 19. után a város virágzó zsidó közösségét felszámolta a nációkkal együttműködő Sztójay-kormány, a hatóságok és a városvezetés: a gettósítás májusban Hess Pál polgármester és Bakó Oszkár tanácsnok irányításával történt. Július elején a csendőrség a zsidókat a budakalászi gyűjtőtáborba vitte, onnan július 6-án és 8-án deportálták őket. Eközben a hátramaradt javakat – ingóságokat és ingatlanokat egyaránt – a „rászoruló” nemzsidó igénylők kapták meg.

A holokausztot mintegy 2000 újpesti zsidó élte túl. A hitközséget 1945 elején alapították újra. A vidéken sok helyen tapasztalható körülményekkel ellentétben, Újpesten a városvezetés egészen korán, már 1945 februárjától napirenden tartotta a kárpótlás ügyét.

Egy vidéki gettó kifosztása, a deportált zsidók javainak szétbordása 1944-ben

Ennek oka a főváros közelsége lehetett, illetve az a tény, hogy a megmaradt zsidó közösség még mindig elég népes volt ahhoz, hogy érdekeit érvényesítse.

Először 1945. február 19-én zajlott egy értekezlet, amelynek résztvevői a Nemzeti Fronthoz tartozó pártok képviselői, a Zsidó Munkaszolgálatosok Szövetsége újpesti szervezete és az Újpesti Izraelita Egyházközség tagjai közül kerültek ki (BFL V.675.C 1400/1945 értekezleti jegyzőkönyv). A gyűlés megállapította, hogy a város lakosságához intézett felhívás, amely a város lakóit kötelezte az eltulajdonított zsidó ingóságok bejelentésére, eredménytelen maradt, ezért javasolták, hogy végrehajtó közeg keresse meg a bejelentést tenni elmulasztókat. Indítványozták azt is, hogy a javaikért jelentkező túlélők igényeit a Zsidó Tanács vizsgálja meg, majd a polgármester kötelezze a „bírlalót” (új tulajdonost) a javak visszaadására. Az örökös nélkül maradt hagyatékokat és a politikai menekültek által hátrahagyott ingóságokat a tanács szétosztotta volna a nincstelen túlélők és a rászoruló nemzsidók között.

Természetesen az érdekelletétek és a végrehajthatóság nehézségei miatt a zsidó vagyon kérdése ezzel nem oldódott meg, ezért április 5-én ismét összeült a pártok és hivatalos szervek értekezlete. Dr. Magyar Pál városi főügyész ismertette a tagokkal a helyi Nemzeti Bizottság által hozott határozatot, amely szerint a korábban rászorultaknak juttatott javak közül a legszükségesebbeket meg kell hagyni náluk, amennyiben arról a polgármester felhívására bejelentést tettek. Mivel a holokausztúlélők mindeközben továbbra sem kaptak anyagi segítséget, a tanács célkitűzése az volt, hogy „széles körű mozgalmat kezdeményez[zen] annak érdekében, hogy a hazatérő zsidók és egyéb deportáltak közül azok, akik

ingóikat feltalálni nem tudják, a legszükségesebb ingókkal elláthatók legyenek”.

Április 11-én a főügyész felvetésére a városvezetés ismét napirendre vette a zsidó ingóságok ügyének tárgyalását. Ekkor úgy határoztak, hogy vissza kell szolgáltatni azon javakat, „amelyekről megállapítható, hogy a kérelmezők tulajdonát képezik”, illetve amennyiben a tulajdonos kilétét nem lehetett megállapítani, csak a bizottság hozzájárulásával lehetett használatra kiutalni azokat. Az ülésen készült jegyzőkönyvek tartalma és a felvetések szinte szó szerint megegyeznek a korábbi üléseken elhangzottakkal, ezért feltételezhető, hogy a terveket a gyakorlatban nem hajtották végre: továbbra sem kutatták fel a zsidó javakat, illetve nem bírták rá a „bírlalókat”, hogy azokat visszaadják.

Ezt bizonyítja az Izraelita Hitközség levele (BFL V.675.C 4723/1945), amelyet Szekulesz Béla, a hitközség elnöke a nincstelen túlélők megsegítése érdekében küldött a polgármesternek április végén. Ebben így írt: „Múlt év [1944] májusában az itteni hittestvéreinkből alakított tanács [...] 30.000 pengőt fizetett be a városi pénztárba azon célból, hogy ebből az összegből fedezzék az átköltözésre kényszerült keresztény lakosság költözködési költségeit. Miután biztos tudomásunk van arról, hogy ezen összeg a fent jelzett célra nem lett felhasználva, folyó év február 23-án visszakértük azt Újpest Városától. Kérelmünk indokául felhoztuk annak idején, hogy az újpesti elhurcolt zsidóság visszatért tagjai, akik pénz, ruha és egészség nélkül tértek vissza, nem rendelkeznek Újpesten semmiféle anyagi eszközzel, mert távollétük ideje alatt Újpest Város hivatalos közegei lakásaikat és üzleteiket teljesen kiürítették olyan mértékben, hogy legtöbbje koldusként él még ma is Újpesten”.

A levél alátámasztja, hogy a túlélők semmiféle segítséget nem kaptak sem az államtól, sem a várostól, hanem a hitközségnek kellett gondoskodnia róluk. Szekulesz ezután így folytatta: „Fenti beadványunkat négy ízben ismételtük meg, de azokra a mai napig választ nem kaptunk. [...] Sajnálattal állapítjuk meg, hogy Újpest Város a mai napig a deportáltak megsegélyezésére még egy fillért sem juttatott el Egyházközségünkhöz. Pedig nem

is Újpest Városának pénzéből kérünk, hanem a belőlünk kiszarolt filléreket kérjük vissza”.

A Zsidó Tanács által a gettósítás során kényszerűségből befizetett összeget az akkori városvezetésnek minden bizonnyal a vitéz Turvölgyi Albert kormánybiztossága által kezelt központi letéti számlára kellett átutaltatnia – a Sztójay-kormány ugyanis Turvölgyit bízta meg „a zsidók anyagi és vagyoni jogi természetű kérdéseinek megoldásával”, amellyel egyben központosítani kívánták a kifosztás folyamatát. Ez lehetett az oka annak, hogy a befizetett összeg a háború után már nem állt a város rendelkezésére, így azonban a hitközség igen nehéz helyzetbe került, hiszen csak tagjai adományaiból tudta megsegíteni a rászorulókat.

A fenti levélnek nem maradtak fenn sem az előzményei, sem a következményei – amennyiben voltak egyáltalán. Azonban az ismertetett visszaélésnek köze lehetett az úgynevezett Hazatérők Megsegítése Bizottság ezt követő megalakulásához.

(Folytatjuk...)

A kifosztott és felgyújtott újpesti zsinagóga belső tere 1944-ben (Fotó: Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény)

Szemelvények dr. Fraknóy Gyula ügyvédi hagyatékából 1947–1957, 7. rész

A családjogi ügyvédi praxis a házassági bontópereken kívül más ügyekre is kiterjedt, amelyek között jelentős számban fordultak elő a kis-korú gyermek tartását, elhelyezését, családi jogállását érintő esetek. Ezeken a területeken az ügyvéd feladata nemcsak a felek perbeli képviseletére, jogvitájuk egyezséggel történő lezárásának elősegítésére szorítkozott, hanem a jogi képviselőnek figyelemmel kellett lennie a gyermek érdekének lehető legteljesebb érvényesülésére is. Az 1950-es években a ma már nemzetközi egyezményekben is rögzített, önálló gyermeki jogok még nem voltak olyan hangsúlyosak, mint a 20. század végén és napjainkban, de mind az ügyvédi, mind a bírósági joggyakorlatban ezek csírái már felismerhetők. Az alábbiakban nagyapám aktáiból a gyermek jogait érintő ügyekből nyújtok válogatást.

1. S. K.-né honvédségi dolgozó, 1953 augusztusában a bírósági panasznapon jegyzőkönyvbe mondott keresetében előadta, hogy V. J. kőműves segéd alperes az 1942-ben született V. Ferenc nevű – házasságon kívüli kapcsolatukból született – gyermekükről nem gondoskodik, jöllehet 1300 Ft fizetéssel rendelkezik. Kérte, hogy a bíróság 1953. április 1-jétől visszamenőleg kötelezze az alperest havi 260 Ft gyermektartásdíj megfizetésére. V. J., a nagyapám által felvett tényvázlat szerint arra hivatkozott, hogy „a gyermek nem tőle való, csupán a felperessel való együttélésére tekintettel ismerte el magáénak és írták a nevére”. Az ügyvédi felvilágosítást követően, hogy a törvény szerint ez nem változtat az elismert gyermek után járó tartási kötelezettségen, kereseti igazolványt csatolt. Ebből kitűnik, hogy havi 1335 Ft fizetését terheli: békekölcsön címén 110 Ft [ami akkoriban minden más levonást megelőzőt], gyermektelenségi adóként 66,8 Ft,

szakszervezeti díj 15 Ft és 10 Ft újságpénz. Mindezt levonva 1133,2 Ft-ot kap kézhez, ennek a törvény alapján járó 20%-át azonban azért nem tudja megfizetni, mert a keresményéből kell eltartania feleségét, aki háztartásbeli, a visszamenőleges fizetés pedig a megélhetésüket veszélyeztetné. Egyébként „hajlandó a 12 éves fiúgyermeket magához venni, avagy – az anya korábbi kívánságához képest – hozzájárul a gyermek örökbefogadásához is.” A bíróság az ügyben egy tárgyalást tartott, de az iratok között ítélet nem található, így feltételezhető, hogy a felek végül peren kívül rendezték a jogvitát, miután az igényelnél valamivel alacsonyabb összegben sikerült megállapodniuk.

2. Kétfokú bírósági eljárásra és ítélethozatalra került sor abban az ügyben, amelyben K. M.-né, az ugyancsak házasságon kívül született gyermek után havi 100 Ft gyermektartásdíjat igényelt Sz. Gy. „saját földjén egyénileg gazdálkodó” alperestől. Az 1950 decemberében indult ügyet bonyolította, hogy az alperes apaságát 1942-ben megállapító és őt havi 15 pengő gyermektartás megfizetésére kötelező ítélet a bírósági iratokkal együtt „a háborús viszonyok között elveszett”, azokról az alperes nem tudott, állítása szerint „semmilyen bírói idézést vagy határozatot soha nem vett át, mint katona élte át a nehéz időket”. Ezért a kereset jogalapját és összecszerűségét is vitatta. Szegénységi bizonyítványt csatolt, amely szerint „havi 513 forintot kitevő illetményéből 332,5 forint olyan szükségszerű kiadásai, illetve levonásai vannak, melyek után csak 180 Ft 50 fillér marad, súlyos hasi sérvben szenvedő felesége, valamint háztartásában nevelt 4 éves törvényes gyermeke tartására”. [...] „500 négy-szögöl szőlője van, melynek a fele vadszőlő, az egész szőlő jövedelme a kiadásokat nem fedezi, legfeljebb évente 50-60 liter bort tud termelni, ebből kell 50 Ft adót fizetnie”. [...]

„Juttatott háza romos, az eső beesik, nehéz testi munkás lévén a bort kénytelen saját erejének részbeni fenntartásra használni” [!], míg a felperes a férjével jó anyagi körülmények között él. Az elsőfokú bíróság az alperesnek az összecszerülésre vonatkozó védekezését elfogadta és az alperest mindössze havi 30 Ft gyermektartás megfizetésére kötelezte. A felperes az ítélet ellen fellebbezéssel élt, szerinte a bíróság „teljesen helytelenül határozta meg az alperes kereseti és jövedelmi viszonyait” és vonta le az alapjövedelemből az alperes autóbusz költségét, ebédpénzét és a békekölcsönt. „Hogy bizonyos létfenntartási költségek ténylegesen felmerülnek, azt a felperes nem vitatja, de a bíróság ezeket a kiskorúra hárítaná át, ha a tartásdíj szempontjából alapul veendő alperesi jövedelemből leszámítaná. A bíróság által megítélt havi 30 Ft tartásdíj alul marad azon az objektív minimumon, melyet a bírói gyakorlat még a pillanatnyilag munka nélkül álló kötelezettekkel szemben is megállapít.” A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet részben megváltoztatta: a tartásdíjat havi 60 Ft-ra felemelte.

3. A gyermektartás a kiskorúság idején is csak akkor járt, ha a gyermek a tartásdíjra rászorult. N. Gy. az O. K.-val kötött házasságának felbontása iránti perében egyezségben vállalta az 1938. január 2-án született László utónevű gyermeke után havi 200 Ft megfizetését volt házastársa részére. N. Gy. 1954-ben a fizetési kötelezettsége megszüntetését kérte. Mint keresetlevelében írta: mikor a tartást vállalta, „akkoriban a fiú ipari tanuló volt, és mint ilyen, az ipari otthonban ebédet kapott és ruházatot, ellenben reggelit és vacsorát nem, és a városban havi 120 Ft albérleti díjat fizetett. 1954. szeptember 15-től azonban átkerült a Budapest, XIII. Tutaj utcai 11. számú Ipari Tanuló Otthonba, ahol, mint bentlakó teljes ellátásban és ruházatban, emellett havi 60 Ft ösztöndíjban részesül. Mivelhogy így teljesen el van látva, a tartásdíjra nem szorul rá”. Az iratokból egyértelműen kiderül, hogy az iskolaváltást a MESZHART [Magyar-Szovjet Hajózási Részvénytársaság] XIII. ker. népszigeti telephelyén csőszerelőként dolgozó apa intézte el, amit az időközben új házasságot kötő és a

Tolna megyei Bábaapátiban lakó anyja sem ellenzett. A kitűzött tárgyaláson az alperes nem jelent meg, de a bíróság a felperes előadása és az ipari tanuló intézet átirata alapján a 16 éves gyermek után járó gyermektartásdíjat 1954. december 1. napjával megszüntette.

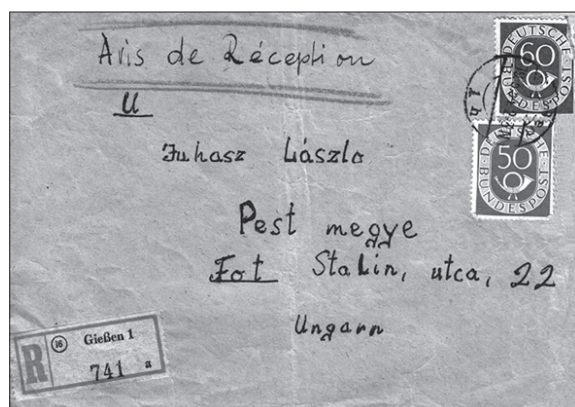
4. A gyermektartás iránti per sokszor összekapcsolódott, vagy párhuzamosan folyt más családjogi, legtöbbször gyermekelhelyezési perrel. A korabeli családjogi törvény szerint a bíróságnak – a szülők megegyezése hiányában – a 6. életévét betöltött fiúgyermeket rendszerint az apjánál, a leánygyermeket és a 6. életévét be nem töltött fiúgyermeket rendszerint az anyjánál kellett elhelyezni. A gyermek érdekében ettől a főszabálytól el lehetett térni. D. F. főtí asztalos, az 1948-ban született fiának a nála történő elhelyezését kérte az anyától azon a címen, hogy a gyermek a 6. életévét betöltötte. A bíróság a keresetet elutasította. Indokolása szerint „egy másik perben a bíróság állapította meg D. F. apaságát, amit ő végig tagadott, sőt még a jelen tárgyaláson is kijelentette, hogy a gyermeket sajátjának soha el nem ismeri, az ellen a végsőig fog tiltakozni, és kizárólag azért kéri a nála való elhelyezést, mert nem hajlandó a gyermek után tartásdíjat fizetni.” [...] „Felperesnek a magatartásából megállapítható, hogy nem a gyermeke iránti szeretet vezette őtet [sic!] arra, hogy a gyermek elhelyezését kérje [...]. A gyermek nem

MESZHART hajójavító üzem a Népszigeten

kerülhet olyan apához, aki soha el nem ismerte és tiltakozik az ellen, hogy apja lenne a gyerekeknek. A felperes nem valószínűsítette azt sem, hogy a gyermek az anyánál nincs jó helyen. Ezért a bíróság minden további bizonyítás, nevezetesen környezettanulmány elrendelése nélkül utasította el a felperest keresetével.” Időközben a gyermek anyja, Sz. A. a gyermek tartása iránt indított pert, amelyet a bíróság az elhelyezési per idejére felfüggesztett, majd annak befejezése után folytatott és D. F.-et a keresetlevél benyújtását megelőző 6 hónapra visszamenően, 1953 decemberétől havi 220 Ft tartásdíj megfizetésére kötelezte. Az már csak „hab a tortán”, hogy D. F. önként nem volt hajlandó fizetni a megítélt összeget, ezért Sz. A. a gyermeket illető követeléséhez csak kielégítési végrehajtás – a kötelezett munkabére 50%-ának letiltása – útján jutott hozzá. Addigra azonban a hátralékos tartozás már 1100 Ft-ra emelkedett.

5. A kiskorúakról való gondoskodásnak régóta ismert formája az örökbefogadás, amelynek elsődleges célja, hogy olyan gyermekek családban nevelkedését biztosítsa, akiknek szülei nem élnek, vagy akiket szüleik megfelelően nevelni nem képesek. Hagyományosan az örökbefogadás alapja a vérszerinti szülő(k) és az örökbefogadók közötti szerződés volt. Az 1952-es családjogi törvény óta az örökbefogadás nem szerződéssel, hanem a gyámhatóság engedélyével jött létre, amelyhez – az ún. titkos örökbefogadást kivéve – a felek egyetértő kérelmét tartalmazó nyilatkozat szükséges.

A Németországban élő apa örökbefogadókhoz írt levelének borítéka

A nagyapám ügyvédi ellenjegyzésével ellátott, 1954. május 19-én kelt nyilatkozat szerint „J. L. és neje, H. R., miután házasságukat az Isten gyermekkel nem áldotta meg, és nincs is már reményük arra, hogy saját vérszerinti leszármazójuk legyen, ezennel örökbe-, közös gyermekükké fogadják a K. J. és néhai K. M. házasságából 1938-ban, Perbálon született Anna utónevű gyermeket. K. J., mint a kiskorú törvényes képviselője a maga részéről ehhez annál is inkább hozzájárul, mert felesége még 1941-ben meghalt, ő maga kitelepítés folytán Németországban kapván állást, évek óta már ott dolgozik, gyermekének ellátásáról gondoskodni nem tud, és mivel továbbá az itt említett gyermeket már 1942 évben, felesége halála után gondozásra és nevelésre J. L. és neje, főtí lakosoknak azzal a kijelentéssel és szándékkal adta át, hogy ha úgy akarják, fogadják őt örökbe, a gyermek örökbefogadók házában él, ott szeretetteljes nevelésben részesül és maga a gyermek is nagy ragaszkodással van örökbefogadó, nevelő szülei iránt. Ehhez képest alulírottak közösen kérik, hogy a gyámhatóság a közös gyermekké fogadást hagyja jóvá.” [...] K. J. az okiratban lemondott a szülői felügyelet gyakorlásáról és hozzájárult, hogy az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó J. L. családi nevét vegye fel. Örökbefogadók pedig kötelezték magukat, hogy „az örökbefogadottat mindenben úgy tekintik, mintha saját, édes gyermekük volna, annak tartásáról, neveltetéséről és majdani kiházasításáról társadalmi állásukhoz és vagyoni viszonyaikhoz mértén gondoskodni fognak”. Ma, amikor a gyermek meghallgatása és kellő súllyal történő figyelembe vétele nemzetközi egyezményekben rögzített követelmény, különösen figyelemre méltó, hogy az ügyvéd előtt az örökbefogadók elmondták: „a gyermeket megkérdezvén, ő is személyesen kijelentette, hogy nevelő szüleit szereti, azokhoz ragaszkodik, ami természetesen nem érinti a vérszerinti atyja iránti szeretetet”. Az iraton lévő feljegyzés szerint a gyámhatóság az örökbefogadást engedélyezte. Az érintettek további sorsáról nincs adat.

(Folytatjuk...)

LŐRINCZ RÓBERT

„Újpest-drukkeri (tehát: harmadik utas) üdvözlettel” A „lila vérű” költő, Simonyi Imre

„[...] uraim! én Krúdysta vagyok/ de a töredelmes őszinteség jegyében közlöm:/ az Újpestnek is fizetem a tagsági díjat/ ki tudhatná mit hoz a jövő.”

Simonyi Imre (1920–1994) fenti verses vallomása valószínűleg nem okozott nagy meglepetést pályatársai, barátai és tisztelői körében. A József Attila-díjas gyulai költőről mindenki tudta, hogy irodalmi példaképei, Krúdy Gyula és Márai Sándor mellett a futballért, azon belül is az újpesti labdarúgókért lelkesedett. Mit lelkesedett, valósággal szenvedélye, kábítószere volt a lila-fehér csapat! Ismerőseihez írt leveleiben gyakran búcsúzott így: „Újpest-drukkeri (tehát: harmadik utas) üdvözlettel: Imre bátyád”.

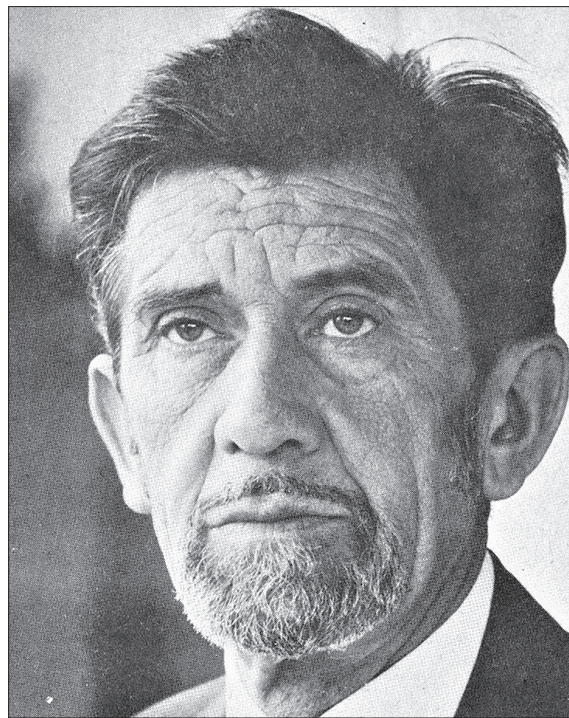
A magas, gondosan nyírt szakállú, választékos eleganciával öltözködő költő az egyik utolsó polgára volt a háború utáni magyar irodalomnak, aki vasszigorral óvta azokat a pusztulásra ítélt polgári értékeket, amelyeket számára Krúdy és Márai testesített meg. „Már csak nagyon kevés az, ami megőrzésre érdemes – bánkódott az 1960-as évek végén. – Egy régi mosoly, egy sóhaj, amire senki sem figyelt időben, egy Krúdy-beszély, egy Márai-mondat, egy zónapörkölt szagosmise előtt az Otthonban, egy Szusza-bomba, egy Zsengellér-trükk a Megyeri úton.”

Simonyi Imre (még Szmola néven) hatévesen került szülőföldjéről, az erdélyi Simonyifalváról Gyulára. Az 1930-as évek végén kezdett verseket írni. A háborút követően helyi újságoknál dolgozott. 1956-ban a Gyulai Hírlap felelős szerkesztőjeként „ellenforradalmi” tevékenységéért letartóztatták, majd Kistarcsára internálták, ahonnan 1957-ben szabadult. Haláláig tíz kötete jelent meg, verseit az Alföld, a Dunántúl, a Kortárs, a Jelen

kor, az Új Írás és az Élet és Irodalom közölte. Az 1960-as évek végétől költeményeiből a rádió többször is sugározott összeállítást.

Egyik legnagyobb „mesterének”, Márai Sándornak 1943-ban mutatták be. Az emigrációba vonuló íróval később sem szakadt meg a kapcsolata, annak haláláig levelezésben állt vele, új versesköteteit is megküldte neki. Az Amerikában élő idős Márai –, aki szinte csak a gyulai költőt tüntette ki válaszeveleivel – egy ízben így zárta Simonyinak írt sorait: „léte és munkája bizonyos megnyugvással tölt el”.

Jelen írásunk témája azonban Simonyi Imre és az újpesti labdarúgás kapcsolata. Hiszen ahogy a költő önmagát jellemezte: „Nagy nemzeti sorskérdéseink közül – miért tagadnám? – a futball és az Újpest áll a legközelebb az én sokat próbált szívemhez”. De hogyan is

Simonyi Imre

kezdődött ez a rajongás? Simonyi még gyerekkorában hallgatta végig a rádióban az Újpest csapatának egyik nemzetközi mérkőzését, ekkor esett egy életre szóló szerelembe a lilafehér klubbal.

A második világháborút követően kezdett rendszeresen feljárni Gyuláról Budapestre, leginkább az újpesti stadionba, ahol szinte minden mérkőzésen megjelent. Pedig saját bevallása szerint nem volt nagy utazó, ahogy írja, „nekem a legnagyobb távolság a Megyeri út 13.” volt, „erre hajlandó voltam, tovább egy centit sem”. (Emlegették, hogy szegedi meghívásainak is csak akkor tett eleget, ha az Újpest csapata a Tisza-parti városba látogatott.) A budapesti meccsnapokon legtöbbször földijénél, a szintén gyulai Görényi Ferencnél, a Filozófiai Intézet akkori igazgatójánál kapott szállást.

Rajongása miatt Simonyi rendkívüli megbecsülésnek örvendett az újpesti futballisták és edzők körében. A hozzájuk fűződő kapcsolatát jól érzékeltetik az alábbi visszaemlékezései. „Felutaztam Pestre, kimentem a Megyeri út 13-ba, megöleltem Bene Ferit, Dunai Antit... Rövid sétát tehettem Zámbo Sanyival, Nagy Lacival (s talán Tóth Andrissal). Oda-súgtam nekik: bármi hangzott el a taktikai értekezleten, amint átlépik a felezővonalat, azonnal a klasszikus ötcsatáros alakzatot vegyék fel... A meccs végén az öltözőben »szerényen« közöltem [az edző] Várhiddel: nyertem neked egy bajnokságot”.

„1979. május 12-én az Újpest Gyulán szállt meg. Én a gyulai kórház intenzív osztályán feküdtem. [...] Egyszer csak nyílik az ajtó, Várhidi Pali lépett be – nem is sejtve, hogy mennyire vagyok beteg – hogy azonnal kérj délutánra eltávozást, úgy döntöttünk,

hogy te keresd fel Pásztort az Újpest ajánlatával. [...] Ebben a pillanatban lépett be egy orvos [...] látván cihelődésemet, rám szólt: feküdjék nyugton. Mondom: én most elmegyek, de estére visszajövök, fontos dolgom van. [...] (Az orvos kétségbeesetten topogott, látva, nincs az a hatalom, ami visszatarthatott volna.) Ültömben már épp ki akartam húzni a karomból valami csőfélét, amikor a gyengeségtől visszahanyatlottam a párnára.”

Kedvenc újpesti labdarúgóját, Göröcs Jánost a világ legnagyobb futballistájának tartotta, ahogyan a földkerekség legjobb csatársorának a Fazekas, Göröcs, Bene, Dunai II, Zámbo összetételű ötöst. Göröcsről írt tanulmányával „végigkilincselte” a sajtó sportrovatait, ám a dolgozatot végül az Élet és Irodalom közölte. Ehhez kapcsolódik az egyik költő barátjához, Zelk Zoltánhoz fűződő alábbi története. „Egy napon az »ÉS« szerkesztőségében Zelk Zoltán sietett felém (ismervén Göröcs-cikkem kálváriáját), magához ölelt és végtelen együttérzéssel így szólott: »Szeretem az Újpestet, Göröcsöt és téged.« Ez oly jólesett, mint egy szerelmi vallomás.” Az emlék hatására született meg később Simonyi Verses levél Zelk Zoltánnak című költeménye.

„Zoltán, drága! ott a túlsó Világon
halld meg hangom arról, hogy volt valaha
Újpest. Megyeri út, tizenhárom...
s hogy volt olyan tíz esztendő, amikor
egyfolytában nekünk »állt ott a zászló«
öt LILA NEVET lobogván:
Fazekas Göröcs Bene Dunai II. Zámbo!
Zoltán! szerelmes Bátyám!
én most ezt csupán azért mondom el Néked,
hogy tudjad: szeretem az Újpestet, Göröcsöt
és Téged!”

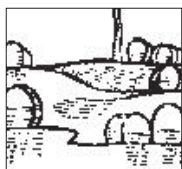
*

Az Újpest 1970-es csapata. Az alsó sorban balról Zámbo, Bene, Dunai II. és Göröcs, fent az ötödik Fazekas

Simonyi Imrét Gyula városa 1991-ben díszpolgárrá avatta, a településen szavalóverseny, emlékszoba és szobor is őrzi az emlékét. Szülőhelyén, Simonyifalván emlékház és általános iskola viseli a nevét. Így alábbi gondolatának csak a második felével érthetünk egyet: „Elképzelhető, hogy költői rangom mindörökké homályban marad, de amíg éltem, én voltam a legnagyobb Újpest-drukker”. □

3V, a metróépítés autóbushjárata

Az 1980-as években Újpestet a főváros központjával összekötő Váci úti felszíni és az útburkolat alatt sínen futó járművei közel egy évtized alatt váltották egymást. A metróépítés átmeneti időszakában a vaskerekűket autóbushjárat helyettesítette, a 3V, vagy ahogy akkoriban a BKV-s szakzsargonban emlegették, a „sárgatáblás citrompótló”.

A metró Kőbánya-Kispesttől az Élmunkás (ma: Lehel) térig vezető szakaszának építéskor nem vezették tovább a Váci úton a Nyugati pályaudvarig dőcögő villamosokat. 1981. április 1-jétől a Főti út felől érkező 3-asok és a rákospalotai 55-ösök Újpest irányából csak az Árpád hídig jártak. Innen a Szent István körútig a 3V jelű villamospótló autóbushjárat vitte tovább az utasokat, amely elsőként a Dráva utcánál hagyta el a Váci úti munkaterületet, és a Szent István körútig a Visegrádi, vissza a Hegedűs Gyula utcán közlekedett. Útvonala több ízben változott. Az építkezés északi irányú terjeszkedésével, a többi itt futó autóbushjáratral együtt ez a pótló is a párhuzamos mellékutcákba kényszerült. A metró Élmunkás térig történő meghosszabbításával – 1981. december 31-től – a járat elkerülte a Szent István körúti visszafordulási helyét, új végállomása a mai Lehel téren, a 3-as metró frissen átadott végpontjánál létesült.

A Váci úti építési terület ezután még északabbra tolódott: folytatódott az Árpád hídig terjedő metrószakasz építése, és következett az Újpest felé tartó rész kivitelezése, ami a Váci út villamosközlekedésének teljes felszámolását eredményezte: 1982. május 3-tól megszűnt a 3-as és az 55-ös. A 3V autóbushjárat ezután vette át teljesen a korábbi villamosjáratok utasait, és vált – egyelőre kismértékben – újpestivé, mivel az Élmunkás tértől az Árpád út torkolatáig, pontosabban a József Attila utcáig járt. November 1-jétől 1983 augusztusának közepéig a József Attila

utcai csatornaépítés miatt az útvonal átmenetileg tovább hosszabbodott a Váci úton, és a járat a Megyeri út torkolatánál fordult vissza. Az Árpád úttól kifelé ekkor még a 10-es villamossal is lehetett utazni. 1984. november 6-ra elkészült a metró legújabb szakasza az Árpád hídig, ahol a 3V földalattihoz csatlakozó új végállomását kilakították. Kezdetben többször módosult angyalföldi útvonala, ugyanúgy, mint a Szilágyi utcáig járó 43-as, illetve a munkanapi csúcsidőben a Petőfi laktanyához közlekedő piros, azaz gyors 43-as, vagy részben a Moszkva (ma: Széll Kálmán) tér–Szilágyi utca közötti gyors 84-es buszoké.

1985. május 31-én megszűnt az újpesti Árpád és Váci út 10-es villamosjárata, a 43-as busszal együtt. Másnap, június 1-jén a 43-as teljes útvonalát a 3V „vette át”, amely ezután az Árpád hídtól a Rákospalota–Újpest vasútállomásig, a Szilágyi utcai végállomásig közlekedett. E változás oka a Váci és Árpád úti villamosok megszüntetésében keresendő, ugyanis ez időben még külön volt autóbush, illetve villamos viteldíj, differenciálva az ár/érték arányt. Mivel az autóbush gyorsabb és menetideje rövidebb kötőtpályás társaihoz képest, a különbséget a magasabb tarifával ellensúlyozták. Azonban – a villamos nélkül maradt

Egy V3-as táblás villamospótló a Victor Hugo és Hegedűs Gyula utcák sarkán (Forrás: Egy úton a tömegközlekedési járművekkel. FKBT kiadvány)

útvonalon – az olcsóbb viteldíjjal történő utazási lehetőséget biztosítani kellett, erre pedig a „villamospótló” elnevezésű buszjárat volt hivatott. Meg kell jegyezzük, hogy a 3V csak részben pótolta az egykor Váci úton futó 3-as villamost, a buszjárat Árpád úti szakaszán az utolsónak felszámolt 10-es helyett járt, de leginkább a Váci út–Árpád út irányú 55-ös villamos vonalát követte.

A 3V végállomásai 1990 végéig már nem változtak, útvonala azonban továbbra is az éppen aktuális metróépítési munkaterületekhez igazodott. Árpád hídi végpontjától a Váci úttal párhuzamos Teve, visszafelé Vágó Béla (ma: Lomb) utcákon kerültk el az újabban lezárt területet, s ahogy a Váci utat észak felé mindinkább birtokba vették a földmunkagépek, úgy szorultak az autóbuszok is mind hosszabb szakaszon a Vágó Béla és a Madarász Viktor utcába, s időről-időre mindig más és más keresztutcákon át érték el Váci úti vonalukat. A 3V buszai az Árpád hídi végpontot 1985 szeptemberétől a Vágó Béla utca felől a Petneházy utca–Teve utca–Róbert Károly körút irányban közelítették meg, majd Újpest felé a Váci út–Petneházy utca–Vágó Béla utca–Madarász Viktor utca vonalon haladtak. Az 1986. augusztus 28-án életbe lépett változtatással állandósult útiránya, mivel Újpestre a Madarász Viktor utcából a Szobor utcán keresztül értek ki a Váci útra, visszafelé pedig a Faludi utcán jutottak át a „sárgatáblás citrompótló” buszai az erre futó más járatokkal együtt. A Váci út építési munkálatainak előrehaladtával 1990. július 1-jétől az Újpest felől jövő buszokat a Faludi utca helyett a

Szekszárdi utcán át vezették a Madarász Viktor utca felé. Angyalföldi útvonala a továbbiakban nem változott.

Újpesten a vasúti híd után az Árpád útra tért át, ahonnan 1986. június 24-ét követően befordult a Temesvári utcába, majd a Berda József (vissza Kis Zsigmond, ma: Csányi László) utca–Aradi utca–Munkásotthon utca–Tito (ma: Rózsa) utca terelőúton ért vissza az Árpád útra. (A metróépítés folyamatát, benne a terelőút kialakítását, lapunk 2011. évi 2. számában mutattuk be.) Mivel a Szilágyi utca ekkor még egyirányú volt az Árpád út felé, végállomását az Árpád út felől a felüljáró alá kanyarodva a Kiss János utcán és a Dózsa György (ma: Görgey Artúr) utcán keresztül közelítették meg a pótlóbuszok. A Szilágyi utcába fordulva leszállóhely mellé értek, és innen az úttesthez legközelebbi járdaszígnél lévő felszállóhelyre álltak be. Pihenő idejükre a Kossuth utca felé kanyarodva jutottak el a végállomás tárolóterére, vagy a Szilágyi utca vasút felőli oldalán álltak félre.

Az Árpád híd irányába 20 perc volt a járat menetideje, és visszafelé is csak néhány perccel volt hosszabb. A 3V fontosságát jól tükrözi, hogy munkanapokon reggel 5 és 7 óra között 2-4, 7 és 8 között 3-5 percenként követték egymást az itt futó Ikarus 280 típusú csuklósok, délután 14 és 17 óra között is 3-4 percenként jártak a buszok. A – mai szemmel nézve igen sűrű, akkor természetesnek ható – követési időt csúcsidőben 18, napközben 10 autóbusz biztosította. Munkaszüneti napokon 7 jármű állt szolgálatban, amelyek 9-12 percenként közlekedtek. Az autóbuszok elöl és hátul sárga alapon fekete „Villamospótló V járat” feliratú táblát viseltek, oldalt a szokásos fehér alapszínű „Árpád híd 3V Újpest, Szilágyi utca” szövegű táblák jeleztek az útirányt. Az Árpád úton futó viszonylatok közül e járat kisméretű, fehér alapú megállóhelyi tábláit cserélték le utoljára világoskék alapszínű, részletesebb menetrendi adatokat tartalmazó táblákra, majd 1990 július elejétől ez utóbbiak helyett, hogy érzékelhetőbb legyen a villamospótló funkciója, sárga alapon sötétkék feliratú táblákkal látták el a megállókat.

Talán a kedves olvasó is emlékszik még arra, hogy a 3V aktív újpesti léte során volt egy buszvezető, aki egyfolytában beszélt

A 3V felszállóhelye a Szilágyi utcai végállomáson a BX 52-48 rendszámú Ikarussal 1990 nyarán (Fotó: Krizsán Sándor)

menet közben a mikrofonjába. Az aktuális megállóhelyek bemondása mellett különféle érdekes sztorikkal, várostörténeti ismertető-
kel szórakoztatta a „citrompótló” utasait. Őt és a BU 08-64-es rendszámú csuklós Ikarusát már messziről fel lehetett ismerni lassú tempójáról, mivel maximum 40 km/órás sebességgel haladt, talán hogy ki ne zökkenjen a sofőr az utasainak szánt gondolataiból. Karácsonyi időszakban a megállóhelyre érkező 08-64-es szélvédőjének alsó felében táblát láthattak a busz felszálló utasai, amelyen szeretettel köszönti őket az ünnepek alkalmából. A hangulatot fokozta egy kis világító karácsonyfa is. E sorok írója többek között Petőfi és Arany levelezéséről hallott e vezetőtől komolyabb eszmefuttatást, azonban vicces történetek sem maradtak el részéről. Egy ízben a Munkásotthon utcából az Aradi utcába kanyarodva, az akkori BUBÍV bútorgyár előtt egy hölgyről mesélt, akire saját bevallása szerint sokszor jólesett gondolnia, sőt, mint mondta, ha fáradt volt, nagyon szeretett volna rajta feküdni. „A hölgyet úgy hívták: Madame Récamier.” Természetesen mi, utasok mosollyal, nevetéssel köszöntük meg a hangulatos sztorikat, amelyben csak 1989 novemberéig volt részünk, mikor is a 08-64-es buszt selejtezték, a „mesélő sofőr” pedig nyugdíjba vonult.

Egy másik érdekes járművet is megemlítünk: a BY 62-48 (utóbb BPO-845) rendszerű futó csuklósba a 3V-n töltött pályafutása alatt egy villamos pályacsengőt szereltek. Többen meglepődtünk, amikor a 3V-n szolgálatot teljesítve a sofőr megszólaltatta a Temesvári utcában, ahol a villamos már a közelben sem volt. Állandó vezetője, a busz eme

Pihenő 3V a Szilágyi utcában 1990 nyarán (BY 62-60)
(Fotó: Krizsán Sándor)

„képességét” még a 2000-es években is kihasználta, amikor veszély alkalmával dudálás helyett inkább „lecsengette” az autósokat a 196-os járaton, ahol akkoriban szinte állandóan szolgálatban állt.

A '80-as évek második felében a „sárgatáblás citrompótló” járműparkját az Óbuda garázs állományaéhoz tartozó Ikarus 280-as csuklósok alkották. (Kivételes alkalomnak számított, ha a 120-as vonalról helyettesítőként egy akkor új, Ikarus 415-ös szóló autóbusz is felbukkant 3V táblával.) Érdekességgéppen megemlítjük, hogy néhány, a 3V-n egykor napi szinten közlekedő autóbusz átrendszerűsítve és többször felújítva 2020 decemberében is forgalomban van: a BX 71-25 (BPI-830), a BY 62-40 (BPO-837), a BY 76-52 (BPO-880) és a BY 76-53 (BPO-881) rendszámú csuklósokkal Újpesten is utazhatunk a 20E viszonylaton, vagy a 30-30A-230-as járatcsalád valamelyik tagján. A 20E a Rózsa utcában érinti az egykori „citrompótló” Árpád út és Munkásotthon utca közötti rövid szakaszát, ahol több mint három évtizede is rendszeresen áthaladtak 3V-ként.

1990 végére elkészült a metró Újpest-központig kiépített szakasza. Az építkezés befejeztével járatunkra nem volt többé szükség. Utolsó forgalmi napja a metró december 14-i, pénteki hivatalos felavatásának idejére esett, amikor késő estig járt a 3V. Másnap, december 15-én – éppen harminc éve – a metró vette át a „sárgatáblás citrompótló” feladatát. □

Szilágyi utcai végállomás a 3V egyik állandó szereplőjével, a BU 08-65-essel (Fotó: Krizsán Sándor)

DR. HOLLÓSI ANTAL

Dr. Bálint Sándor, aki sosem hagyta abba a gyógyítást

Az Újpesten és Rákospalotán egyaránt jól ismert ideggyógyász szakorvos és kórház-igazgató, dr. Bálint Sándor 1937-ben született. 1961-ben vette át diplomáját, és a Budapesti Orvostudományi Egyetem Budán működő speciális funkcionális neuropszichiátriai osztályán szerzett gyakorlatot. Négy évvel később szakorvosi vizsgát tett elmegyógyászatból, majd 1967-ben ideggyógyászatból. Ugyanebben az évben került az Árpád Kórház területén működő egyesített Újpesti Kórház Ideggyógyászatára. 1969-ben alorvossá nevezték ki. Két terület szakorvosaként szinte az összes klinikai osztály orvosi tanácsadója lett.

Az újpesti kórházak, majd a szakrendelő összevonása további feladatokat jelentettek számára; ezek közé tartozott a baleseti sebészeti osztály létesítése is. Dr. Bálint Sándor szakmai tudását és tapasztalatát a kórház elsősorban itt hasznosította. Ez a különleges empátiát igénylő munka hamarosan széles körű ismertséget eredményezett számára. Az 1970-

es évek végén kezdődő úgynevezett „integráció” eredményeként Újpest és Rákospalota összes egészségügyi intézményét összevonták. Ennek kapcsán Bálint főorvos szervezte a szakrendelői és a kórházi munka koordinálását, és személyesen is részt vett osztálya és az újpesti és a rákospalotai szakrendelés ellátásában.

Élen járt a gerincbetegségek és a súlyos agyi érkatasztrófák pontos diagnosztizálásában és a kezelésükhöz szükséges radiológiai és idegsebészeti feltételek megteremtésében. Szakmai feladatainak megtartása mellett ellátta a Városi Kórház igazgatói teendőit, majd 1982-től a rákospalotai szakrendelő igazgatója lett. Mivel korábbi osztályával végig megtartotta szakmai kapcsolatát, 1990 után is részt vett a fekvőbeteg-ellátásban is, ekkor már a XV. kerület Egészségügyi Intézményének és a Polgármesteri Hivatal Egészségügyi Irodájának vezetőjeként. Pályáján mindvégig megőrizte barátságos stílusát, humanizmusát. Folyamatosan képezte magát, nyitott maradt a korszerű eljárások alkalmazására. Bár korábban is számos szakmai elismerésben részesült, de a XV. kerulettől 1988-ban kapott Kerület Jövőjéért és a 2006-ban elnyert díszpolgári címre volt a legbüszkébb. Munkássága elismeréseként a Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkereszt kitüntetését is megkapta.

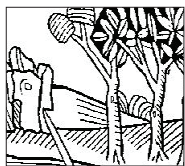
Dr. Bálint Sándor pályáját nagyban segítette szeretett felesége, dr. Török Ibolya, aki a Semmelweis Egyetem bőrgyógyász professzora volt. Felesége korai halála rendkívül megviselte, és a munkájában kereste a megnyugvását. Gyakorlatilag sosem hagyta abba a gyógyítást. 2010 februárjában munkába menet lett rosszul, a mentők korábbi munkahelyének intenzív osztályára szállították, ahol hetekig küzdöttek az életéért, sajnos eredménytelenül. Búcsúztatásán egyik régi kollégája így emlékezett rá: „[...] Tőle nem csak hivatástudatot, hanem a betegek szeretetét, tiszteletét és emberséget lehetett tanulni”. □

Dr. Bálint Sándor ideggyógyász szakorvos, kórházigazgató

SIMONYI IMRE

Márai meg Zsengellér (részletek)

Negyvenhét összeleje volt, talán szeptemberkor. Szezonnyitás a Megyeri úton: Újpest–Ferencváros. H. úr egyik (valamelyik) Mancikával abban a belvárosi kocsmában ebédelt, melyben korábban Jóska úr (Tímár) vezetett be az ifjú vidéki hírlapírót. Vasárnap volt és egy óra múlt, amikor H. úr, Mancika oldalán az utcára lépett: Újpest felé meendően. Az utca túlsó oldalán, a Belvárosi Színház magasságában Bajor Gizi meg Lola-asszony, mögöttük Márai meg egy idegen úr... H. úr (az innenső oldalon) tisztelgően és elfogódottan meghajolt a túloldal irányába. Lola-asszony biccentett s talán (bátorítóan) mosolygott. Márai előbb némi tanácsalansággal szemlélte az innenső oldali félszeg meghajlást, majd valami enyhület a tekintetben: ja persze! – mondta a tekintet – ja, persze, az Augustban... akkor... valamikor... ja persze! És megemelte jobb karját: hát persze... – És haladtak tovább.

H. úr megilletődötten állott s nézett utánuk. S honvágyat érzett az August iránt.

Mancika pedig hülyén bámult: – Hát ezek meg kik?

H. úr mellékesen felelt, visszafelé bal válla felett: – Zsengellér barátai, szívem. – H. úr életében akkor látta először civilben Bajor Gizit. Ezt tudta. Csak azt nem tudta, hogy ekkor látta utolszor Márait. [...]

A meccs délután Újpesten rosszul indult: gólt lőtt a Ferencváros, Zsengellér ödöngött a pályán negyed órán át. Ez volt a búcsúmeccse, másnap indult Olaszországba. Rómába szerződött. H. úr egyik bizalmasa ott a tribünön fülébe súgta: Ábel be van rúgva, egész éjszaka ittak a Misával... Aztán Ábel úgy húsz perc múlva kezdett odafigyelni. Egészen addig figyelt, míg az Újpest öt gólt lőtt, arra az egy kapottra. Az ötből hármat az elsőmeccses Bódis-fiú rúgott, akit előző héten hoztak fel Kaposvárról. Ezt a Bódis-gyereket igazán kedvtelve ugratta ki Zsengellér. A negyedik gól után Mancika ezt kérdezte H. úrtól: – Az a magas elegáns meg ki volt?

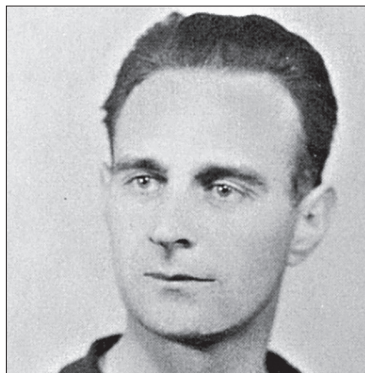
H. úr tanácstalanul nézett Mancikára. – Négy-egy szívem, ha nem tudná. [...]

A meccs végén H. úr kezét nyújtott az öltöző felé baktató Zsengellérnek. Meg Szusza Ferinek is. [...] Az évek pedig múltak. Az a vasárnap bizony, hogy nem egyszer eszébe jutott H. úrnak. S ami erről a vasárnapról eszébe jutott, az bizony a szívébe nyilallt. – Jó fájás ez – hitte ilyenkor H. úr. Igen, ez jó fájás. Amikor eszébe jutott az a vasárnap, melyben utolszor látta Márait meg Zsengellért.* □

*Simonyi Imre: Ember Gedeon jegyzeteiből. Békéscsaba, Új Auróra, 1989. 90-91. oldal.

Márai Sándor

Zsengellér Gyula

Simonyi Imre

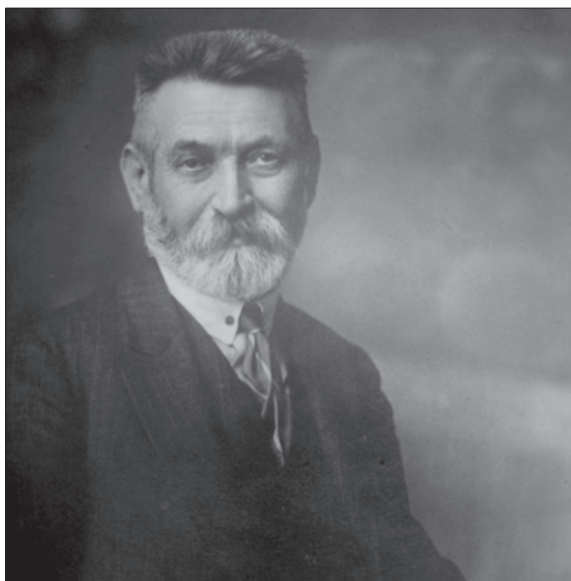
Gaál Mózes

A tankerület fogalmát néhány éve ismerte meg újra a magyar közvélemény. A dualizmus kori Magyarországon is tankerületek alá rendeződött a magyar közoktatás rendszere, a 18 területi egység egyikének, a Pest Környéki Tankerületnek az élén, egy évtizeden át Gaál Mózes állt. Ebben a pozíciójában irányította felettes hatóságként Újpest állami közoktatási intézményeit is.

Gaál Mózes 1863 augusztusában született a székelyföldi Baróton. Édesapja, Gaál József, a szintén székely Pál Erzsébetet vezette oltárhoz. A katolikus család fia Nagyszeben gimnáziumában tanult. Bölcsészeti tanulmányait a Budapesti Tudományegyetemen végezte, magyar–latin szakos tanári végzettséget szerzett. Már fiatal korában foglalkozott újságírással, az Ország–Világ című ismeretterjesztő, szépirodalmi képes hetilap lapszerkesztője volt.

1889-ben Pozsonyban kapott helyettesítő, majd kinevezett állást a gimnáziumban. A fiatal tanár a korábbi koronázóvárosban egzisztenciát teremtett magának. Felesége,

Gaál Mózes pedagógus, lapszerkesztő

Pulkovszky Gizella 1894-ben adott életet Mózes nevű fiúknak, aki idővel ismert ifjúsági íróvá vált.

A millenniumot követően már újra Budapesten élt, a Lovag utcai gimnázium tanáraként dolgozott. Folytatta újságírói tevékenységét, a Tanulók lapja című ifjúsági folyóiratot szerkesztette. Regényei és színpadi művei is születtek (Kujak András keleti utazása. Az ifjúság számára. Budapest, 1888.; Lucza napján, vígjáték, 1888.), amelyek országosan ismertté tették a nevét. Benedek Elek nyomdokain haladva Az én újságom című gyermeklap szerkesztőségét vezette.

1911-ben kapta azt a feladatát, ami a mai napig fenntartja hírnevét. Megalapította a tisztviselőtelepi gimnáziumot, amelynek első igazgatója lett. A Városliget peremén kiépült negyed a Budapesti Tisztviselők Házépítő Egyesülete hozta létre. A kis kertészházak övezetében kevésbé tehetős családok laktak. Az ő gyermekeik képzésének helyszíne lett az első munkásgimnázium.

Gaál Mózes maga verbuválta a tanári kart is. Újpestről, a Magyar Királyi Állami Főgimnáziumból csábította át Babits Mihályt, a fiatal tanárt. Évtizedekkel később a poeta doctus felesége, Török Sophie így írt erről: „Babits Mihálytól hallottam, hogy mikor Gaál Mózes mint fiatal vidéki tanárt maga mellé hozta őt a fővárosba, a megismerkedésnél örömmel emlékezett, hogy Gaál Mózes egyik regénye ifjúkorának legkedvesebb olvasmánya volt. – Hát, fiam, azt nem én írtam, hanem Benedek Elek – mondta Mócsi bácsi helyreigazítóan, de minden harag nélkül. Az eset legkevésbé sem zavarta jóindulatát a fiatal költőtanárral szemben, akit szárnya alá vett. A háború nehéz éveiben atyai szeretettel s férfias bátorsággal állt ki pártfogoltjáért üldözések és intrikák rossz viharai közt. Akit ő szeretett, úgy szerette bölcsen, s rendíthetetlenül, mint gyermekét”.

A tisztviselőtelepi állami gimnázium nehéz időszakot élt meg az első világháború

alatt. Számos diákja és tanára harcolt, és esett el a frontokon. A vereséget követő román megszállás alatt pedig idegen katonák dúlták fel a tantermeket.

Gaál Mózes a nagy háborút követően kapta legfontosabb szakmai megbízatását. Gimnáziumi igazgatói feladatkörének megtartása mellett a már említett Pest Környéki Tankerület vezetője lett. 1919-től 1928-ig töltötte be ezt a fontos tisztséget. Munkája akadt Újpesten is elég. A határon túlról áramló menekülteket szükséglakásokban kellett elhelyezni. Őt elemi iskolájában tizenegy tantermet szabadíttatott fel erre a célra.

Hivatali idejéhez számos siker köthető. Az újpesti állami gimnázium 1920-ban az ő támogatásával vette fel Könyves Kálmán nevét. Öt évvel később a néhány évig szükségépületben működő leánygimnázium beköltözött a Ferenc József téri elemi iskola kétszintes épületébe. 1926-ban Gaál Mózes kezdeményezésére került sor a ma Kanizsai Dorottya nevét viselő iskola emeletráépítésére. Javaslatát Újpest akkori képviselőtestülete is támogatta, hiszen 100 000 aranykoronát szavazott meg az épületbővítés költségeinek fedezésére.

1918-ban Gaál Mózes magánélete megrendült. Meghalt a felesége, és ő azt követően magányosan élt 1926-ig, amikor feleségül vette a nála huszonnyolc évvel fiatalabb Sonogo Margitot. De a tragédiák sora nem szakadt meg. 1929-ben fia, ifj. Gaál Mózes a sikeres író, harmincöt éves korában szívelégtelenségben meghalt. Megint csak Török Sophie-t idézzük: „S milyen tragikus nagyapa volt Gaál Mózes, ahogy élete alkonyán egyedül maradt, sorban temetve el kedveseit, feleségét, egyetlen fiát, s félév múlva az utolsó legkedvesebbet is, kicsi unokáját, kinek fényképeivel volt tömve zsebe, s lényével egész szíve”.

Munkássága azonban nem szakadt meg. A nagy háború után egy évtizeden át az Országos Középiskolai Tanáregyesület elnöke volt, az Ország–Világ szerkesztői feladatait egészen haláláig ellátta. Művei ott sorakoztak a könyvesboltok polcain: A jövő iskolája (Bp., 1909); Kenyér és becsület. Regény a felserdült ifjúság számára. (2. kiad., Budapest, Franklin, 1908.; 3. kiad., Budapest, Franklin, 1913).

Ma úgy fogalmaznánk, hogy Gaál Mózes reformpedagógus volt. És valóban, hiszen

a legkorszerűbb gyermeklélektani műveket is ismerte, hitt a tanítás-tanulás jellemformáló erejében. Számos idézet maradt fenn tőle, ezek egyike: „Nem elég egy nemzetnek, ha vitéz, bizony elvész, ha tudomány nélkül való”.

Babits Mihály felesége az idős iskolaigazgató halálhírét hallva így írt: „A tavalyelőtti nyarat még itt töltötte Esztergomban. Szeretett idejönni, ahova eddig is eljárt minden évben hivatalosan, a vizsgák idején. Sokat ült a strand sétányán, nézve a fürdőzők vídám-ságát, vagy a főtérre néző kávéházban uzsonnakávét mellett, ismerős tanárok közt, akikkel még annyi mindenről tudott beszélgetni a sötétedő, foszló világban. A tanárok közt ott-hon érezte magát, ő maga is tanár volt, azaz nevelő, s a tanárok számos anekdotát tudnak nevelő bölcsességéről. Itt mesélik, hogy mikor Mózsi bácsi egyszer egy tanterembe lépett, egyik gyerek éppen a sarokban térdelt. Miért térdel ez a gyerek? – kérdi. – Mert nem figyelt – felelték. Na és most figyel? – kérdezte Mózsi bácsi szelíd és bölcs iróniával, mert szívében több pedagógiai tudás lakott, mint sok régi és új elméletekben”.

Gaál Mózes 1936-ban hunyt el. A Fiumei úti sírkertben temették el, de emléke fennmaradt. A Nyugat 1936. évi 8. számában ezt olvashatjuk: „Neve nemcsak a legjobb ifjúsági író és a kiváló pedagógust jelenti. Amivel leginkább kivált és különbözött az emberektől, a varázs, egyéniségében rejlett. A szeretetreméltóság utánozhatatlan tudományát birta, ahol megjelent, az arcok felderültek, s pár percre legalább mindenki merített magának is abból a szelíd, meleg mosolyból, mely Mózsi bácsi arcán oly otthonos volt. Sohsem hallottam, hogy valaki haragudott volna rá, sohsem hallottam róla egyetlen rossz szót, ilyen embert többet nem ismerek”. – írta Török Sophie.

Gaál Mózes nevét utca viseli Budapest VIII. kerületében, ahol a Józsefvárosi Önkormányzat és egykori iskolájának későbbi növénydékei emléktáblát is állíttattak tiszteletére.

Szülővárosában, Baróton 1990-ben jött létre a nevét viselő helyi Közművelődési Egyesület. Négy évvel később a településen felavatták a mellszobrát. A baróti általános iskola is az ő nevét viseli.

A Tisztviselőtelep a XX. század elején épült fel a korábban lóvásártérként és katonai gyakorlóterepként használt egykori kistrákos kert helyén. A kispolgári környezetben épült házakban élő családok iskolát kerestek gyermekeiknek. Számukra alapították meg 1907-ben – Újpest várossá válásának évében –, az állami főgimnáziumot. A főváros 2095 négy- szögölnyi telket ingyen adott át erre a célra. Az épület tervezője Kőrössi Albert Kálmán építész volt, aki a terézvárosi Kölcsey Ferenc Gimnázium épületének megálmódásával már bizonyította felkészültségét. Az új iskola terveit a kései magyaros szecesszió formanyel- vével vetette papírra. A sgraffito díszítéssel, pártázatokkal ékes épület ámulatba ejtette a kortársakat. „Október végén állott az épület, tető alá került [...] díszes homlokzatával szépen, fiatalosan néz a Népligetre, melynek lombos fái közül úgy hat a szemlélőre, miként ha tündérvár volna” – írta a korabeli sajtó. Így ragadt rá a név: Tündérvárpalota. A H alap- rajzú épület előtt virágoskert, kovácsoltvas kapu és kerítés fogadta a tanulókat, odabent pedig reprezentatív lépcsőház, 500 fős dísz-

terem, rajzkabinet és tanműhelyek szolgálták az oktatás ügyét. Gaál Mózes, az oktatási minisztérium megbízásából – az iskolaépület tervezőjével együtt – nyugat-európai tanul- mányútra indult, hogy célirányosan térké- pezze fel a korszerű oktatási intézményeket. A tisztviselőtelepi gimnázium, korának leg- jobban felszerelt közoktatási intézménye lett. Tanműhelyekkel, oktatási eszközökkel felsze- relt tantermekkel, széles, világos folyosókkal, korszerű mosdókkal. Az iskola falai között megjelent a szociális gondolkodásmód is, ami abban öltött testet, hogy a rászoruló, és ma- gukat a tanulmányok terén kitüntető tanulók együtt étkeztek a tantestület tagjaival. 1921- ben az iskola felvette Széchenyi István nevét, de három év múlva már társbérlet kellett fogadnia, mivel a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi gyűjteménye is az épületbe költözött. Az eredetileg három évre tervezett állapot 1975-ig maradt fenn. A második világháborút követően nyomdaipari, majd gépíró szakiskola működött a falak között. Az épület állaga erő- sen leromlott, a felújítására 2013-ban került sor. Ma az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum otthona a Könyves Kálmán körút 40. szám alatti impozáns épület. □

Újpesten maradtam, ragaszkodtam ehhez a városrészhez...

Dr. Somos András ügyvéd, az Újpesti Közművelődési Kör egyik alapítója, az UTE elnökségi tagja. Élete szinte minden tekintetben Újpesterhez köti, munkásságát, példamutató személyiségét számos rangos kitüntetés – Eötvös Károly díj, Újpest díszpolgára, ELTE Pro Facultate díj és a Magyar Köztársasági Érdemérem Lovagkeresztje – adományozásával ismerték el.

– *Édesapját, dr. Somos Sándort tevékenysége elismeréséül Ad Honorem Újpest 1840–1990 díjjal tüntették ki. A családi legendáriumból kiderül mikor költöztek felmenői Újpesterre?*

– Édesapám 1990. május 28-án, életének 85. születésnapjára készítette el a „Családtörténet” című írását. Az 1700-as évek végén a család Bukovinából került Magyarországra. Az ősök szinte valamennyien kétfestők voltak. Apai nagyapám valamiért szakított a hagyománnyal; 16 éves korában szabósegéd lett és három évet töltött a szakmában. Ugyanakkor jó megjelenésének és kitűnő beszélőképességének köszönhetően ügynökként kereste a kenyerét a VII. kerületnek ún. „chicagói” körzetében. Délutánjait egy kávé mellett a Chicago Kávéházban töltötte. Itt ismerkedett meg nagyanyámmal, aki délutánonként ebben a kávéházban kártyázott, nagyapám pedig kibicelt neki. 1904-ben kötöttek házasságot. Nagyapám a VI. kerületi Szondi utcában nyitott férfiruha-üzletet. A mellékutcában lévő üzlet nem ment jól. Ekkor támadt az ötletük, hogy Újpesten kellene megélhetési lehetőséget keresni. Nagyapám férfiruha-kereskedő lett, termékeit árulta a helyi piacon is, ugyanakkor visszatért eredeti szabó szakmájához.

1914-ben behívták katonának, az orosz harctérre került. Az ivangorodi visszavonulás alkalmával megsebesült, s mivel hosszú ideig feküdt a nagy hidegben, mindkét lábfejét amputálni kellett. 33 évesen, kétévi távollét után, 100%-os hadirokkantként került haza. Harc-

téri tevékenységének elismeréseként magas kitüntetést kapott. Üzletük már nem volt, nagyapám a raktárkészletét eladta és kis hadirokkant nyugdíjból éltek 1917-ig, majd trafik engedélyért folyamodott. A VII. kerületi Hársfa utca 10. alatti házban kapott engedélyt bolt nyitására. 10 évvel később, a gazdasági világválság idején felhagyott a dohányárussal, visszatért Újpesterre a férfiruha szakmába. Előbb a Templom utcában, majd az Árpád út és Aradi utca sarkán nyitott üzletet.

– *Édesapja már újpesti gyerek volt...*

– Igen, 1905-ben Újpesten született. Itt járt óvodába, elemi iskolába, majd a mai Könyves Kálmán Gimnázium tanulója lett, később tanulmányait Budapesten, a Madách Imre Gimnáziumban folytatta és ott is érettségizett. Osztálytársának és barátjának húgát vette feleségül. Ő lett az édesanyám.

Édesapám az érettségit követően, barátai rábeszélésére jelentkezett a jogi egyetemre. 1925-től „mezei jogász” volt, aki az egyetemi előadásokat nemigen látogatta, mert tanulmányai mellett munkát vállalt. Eleinte tisztviselőként, majd harmadéves jogász korától kezdve ügyvédi irodában helyezkedett el alkalmazottként. 1930-ban szerezte meg jogi diplo-

Főtitkári beszámoló a Budapesti Ügyvédi Kamarában

máját. Ügyvédjelöltként Aradi Béla és Engel Márton irodájába (István út 22.) került. 1934 végén sikerrel letette az ügyvédi vizsgát, és a következő év elején megnyitotta irodáját. Szüleim 1935-ben házasodtak össze és megvásárolták a Tél utca és a Katona József utca sarkán lévő házat, ahol egyébként apai nagyszüleim is laktak. Az ingatlan üres sarokrészeiben építettek egy hámszobás komfortos lakást. Apám munkája mellett a helyi közéletben is szerepet vállalt, többek között az Újpesti József Gyermekbarát Egyesület választmányi tagja, valamint a Pestvidéki Kamara ügyésze volt.

– *Bizonyára édesanyja biztosította az ügyvédi munkához szükséges családi hátteret.*

– A kor szokása szerint a háztartást vezette. Sajnos 1936-ban állapotosan szívbelhártya gyulladást kapott. Szanatóriumba került és terhességének hetedik hónapjában megszülte első fiúgyermeküket. Amíg súlyos betegségből lábadozott szüleinél, a kisfiút az Újpesti Stefánia Egyesület bölcsődéjében helyezték el. Az intézetet influenzajárvány sújtotta, a csecsemő három hónapos korában elhunyt. Édesanyámnak – betegségére való tekintettel – kezelőorvosa nem ajánlotta, hogy ismét gyermeket szüljön, ő azonban kijelentette, amennyiben nem lehet gyermeke, élni sem kíván.

Két évvel később, 1939. február 14-én komoly orvosi ellenőrzés mellett születtem meg a Terápia Szanatóriumában. Akkor már életben volt a II. zsidótörvény, ami korlátozta a zsidó felmenőkkel rendelkezők jogait is. Nagyapám, I. világháborús kitüntetésre és hadirokkantsága okán, elkerülte a deportálást. Édesapámat 1940-ben munkaszolgálatra hívták be, onnan orosz hadifogságba került, majd megszökött. Ezt az időszakot részben anyai nagyanyáméknál, a Dohány utcai csillagos házban, a gettóban, illetve Újpesten nagyapámnál bujkálva éltem át. 1945 tavaszán, több részre szakadt családuk, a csodával határos módon ismét egymásra talált. Az öröme elnyomott minden fájdalmat.

– *A súlyos megpróbáltatásokat végre némi nyugalom követte?*

– Tél utcai lakásunk ügyvédi iroda nyitására nem volt alkalmas. Szüleim olyan helyet kerestek, ami lakásnak és irodának is megfelelt. Így találtak rá az akkori Ferenc József

(majd Április 4., ma Tanoda) tér 4. számú házra, amely alkalmas volt lakhelynek és irodának is. Ma már panelház áll a helyén.

Ahogy édesapám visszaemlékezéseiből tudom, praxisa jól indult. Erre az időszakra már élénken emlékszem. Nagyon sokszor – nem törődve az ügyvédi titoktartás előírt szabályaival – az íróasztal alá bújva hallgattam az ügyfeleivel folytatott beszélgetéseit. Arra is emlékszem, az irodában többször megjelent Újpest neves költője, Berda József, aki édesapámat barátjának és egyben mecénásának tekintette. Mindig elhozta aktuálisan megjelent, neki dedikált művét és átvette a könyv hivatalos árát meghaladó „tiszteletdíj”-at.

Egyéni sorsunk alakulásában újabb korszak kezdődött, amikor 1948 végén, közvetlenül karácsony előtt, édesanyám ismét szívbelhártya gyulladást kapott és decemberben elhunyt. Édesapám, mindenekelőtt rám való tekintettel, második házasságot soha nem kötött. Apai nagymamám akkor már idős, egyedülálló hűgát, Margit nénit kérte meg, költözzön hozzánk és vezesse háztartásunkat. Édesanyám „pótlásaként” napi rendszerességgel látogatott meg éveken keresztül anyai nagybátyám, Miki bácsi is, akit második apámként szerettem, és mint jogász is meghatározójává vált életemnek.

1949-ben megszűnt az egyéni ügyvédekedés lehetősége, megalakultak a munkaközösségek. Édesapám ügyvédként nem kívánta folytatni praxisát, vállalati jogtanácsosként helyezkedett el először Újpesten, majd az óbudai Goldberger gyár vezető jogtanácsosa lett.

– *Diákkorában, a tanulás mellett hogyan teltek a hétköznapijai?*

– Iskolai tanulmányaimat az Április 4. téri általános iskolában kezdtem, majd a tér másik oldalán, a Könyves Kálmán Gimnázium tanulója lettem és ott is érettségiztem. A téren általános iskolásként és gimnazistaként akaratlanul is sok tapasztalatot szereztem. Ebben a közösségben mindenki egyenlő volt, egyedül a futballtudás jelentett „hierarchikus” sorrendet. Kialakultak a már legendának is számító barátságok, amelyek – hála a sorsnak – a mai napig is fennállnak. Ezen a téren megismertük a snúrozást, a snóblizást, a pilinckázást és a tujázást, ami azt jelentette, hogy minimum

egy megállót a villamos ütközőjén ülve utaztunk. Legfőbb szórakozásunk a téren a foci volt. Első időszakban rongylabdával, majd később már gumilabdával.

A Könyves Kálmán Gimnázium más világot jelentett. A középiskola ekkor már koedukált osztályokat is indított (a mi legnagyobb örömünkre). A pedagógusok között kiemelkedő egyéniségek is oktattak, akik nem feleltek meg az akkori hatalom „ideológiai követelményeinek” és „büntetesként” kerültek Újpestre. Tőlük életre szóló tapasztalatokat, ismereteket és gondolatokat szereztünk. Ezekre az évekre nagy szeretettel gondolok vissza a mai napig. 1957-ben érettségiztem. A felvételi vizsgát követően az ELTE jogi karán tanultam tovább. 1962-ben ügyvédjelöltként szereztem diplomát.

– *Milyen képek, emlékek jellemzik fiatal-kora Újpestjét?*

– Kisgyermek koromra visszagondolva élénken emlékszem a kisváros figuráira. A ház előtt megálló jegesre, a drótos tótokra, a közsűrűsökre, a szenet és fát szállító fuvarosokra, a pékekre és a gyermekkori élményt jelentő verklisekre. Emlékszem a Tungsram strandra, a Tungira, amely nemcsak a fürdés lehetőségét biztosította, hanem olyan gyűjtőhelye volt az újpesti fiataloknak, ahol rendszeresen találkoztak. A strand egyik kismedencéjében futballoztak (közülük néhányan az UTE országos hírű labdarúgójává váltak), haveri kapcsolatok és gyerekkori szerelmek szövődtek.

Újpesten több mozi is üzemelt: a Corso, a Tündér, a Petőfi, a Szabadság mozi, amelyet Hajdú Bandi bácsi jóvoltából a szegényebb sorsú gyerekek ingyen látogathattak. A filmvetítéseket „varieté műsor” előzte meg.

Működtek a kisvárost jellemző kocsmák, vendéglők, cukrászdák: a Récsey, a Harangvirág és a mindenki által ismert Kornidesz, a maga által házilag készített legendás hírű fagylaltjaival. Nagyhírű éttermek voltak. A Brunovszky, a Megyeri Csárda, a Csalogány, a Cékli, később a Kakukk, a Piros Hetes és az UTE Baráti Körének az Árpád úton éttermmel rendelkező klubhelyisége.

Abban az időben szinte minden itt található gyárnak, üzemnek külön focicsapata volt. A Pamutban, a Cérnában, a Vízműveknél, a Chinoinnál, a MAHART-nál és még

számos helyen neveltek olyan gyermekeket, akik később országosan ismert labdarúgóvá fejlődtek.

A „fővárosból” hazatérve, mindig különös érzés fogott el minket. Ha „dicsekedni” akartunk, akkor a központban található városháza épületével kezdtük, a művészi kivitelezésű és minden felekezetet jellemző templomaival folytattuk, és Újpest legfőbb szimbólumával, a Víztoronnyal fejeztük be. A helyszínek közül fontos volt az Állami Áruház is. Az akkori viszonyokhoz képest sokszínű áruválaszték jellemezte, nekünk azonban azért vált jelentőssé, mert tipikus randevühellyé vált. A szemben lévő sarkon a rétesbolt, a másikon a Meinel csemegeüzlet, és a harmadikon a Közért egészítette ki e központi teret.

– *Sportszeretete közismert, már gyermekkorából ered a kapcsolat?*

– Édesapám a hétvégéken mindig magával vitt a Megyeri úti stadionba, ahol gyermekként csodáltam az akkor kiemelkedő teljesítményt nyújtó futballcsapatot. Már önmagában az is élményt jelentett számomra, ahogy a 3-as villamossal utaztunk és elhaladtunk Szuza Ferenc családi háza előtt, megcsodálva az

*Az első újpesti telepés, Mildemberger Márton emléktáblá-
avatása a Városháza homlokzatán, 1997-ben.*

Dr. Somos András mellett Tóth Béla szobrászművész

annak idején ritkán láthatóan elegáns gépkocsiját. A mérkőzést követően mindig sétálva, gyalog jártunk haza.

Ugyancsak rendkívül sokat jelentett számunkra a Duna. A háborút követő néhány évig a szemben lévő partra motorcsónakkal vitték át az odavágyókat, a vasúti híd megépülése után a kedvenc és rendkívüli élményt nyújtó Római-partot gyalogosan vagy kerékpárral közelíthettük meg.

– *Az egyetem után kezdődtek a dolgos hét-
köznapok. Mi volt az első munkahelye?*

– Diploma után korábbi elhatározásomnak megfelelően, az ügyvédi pályát választottam. 1950-től egymást követően alakultak meg az ügyvédi munkaközösségek Magyarországon, így történt ez Újpesten is. A 41. sz. Ügyvédi Munkaközösségbe kértem a felvétellemet. Ez a közösség az Árpád út 75. szám alatt működött. Nagy örömmel kezdtem meg a munkát. Fő feladatom először az irattár rendezése volt. Rövid időn belül, még nem hivatalosan, de egyes ügyvédek neve alatt és felügyelete mellett, önállóan vállaltam megbízásokat.

Az ügyvédjelölti idő 3 év volt, majd 1965-ben már önálló irodával rendelkező munkatársként kezdődött pályafutásom újabb szakasza. Büntetőjogi érdeklődésem mellett elsődlegesen családjoggal foglalkoztam és okiratokat szerkesztettem.

– *Milyen volt a munkahelyi légkör, egymást segítő közösségben tudtak dolgozni?*

– Az újpesti ügyvédi munkaközösségnek különös légköre volt, amely nagymértékben eltért a „Pesten” működő és kényszerű személyi összetételű ügyvédi irodáktól. Kollegiális, sőt barátinak is nevezhető viszonyban voltunk egymással, valamint az akkor már az ugyancsak Árpád úton lévő, 11. sz. Ügyvédi Munkaközösségben dolgozó kollégákkal. Ez többek között azt is jelentette, hogy egymást készségesen helyettesítettük, rendszeresen együtt ebédeltünk az Árpád út másik oldalán, a Totó vendéglőben. Délutánonként rendszeresen megittunk együtt egy kávé, főleg a közelben lévő presszóban, vagy az Árpád út és István út sarkán lévő Meinel üzletben, amely már szinte törzshelyünknek számított. Szerveztünk évenként közös kirándulásokat (a későbbiek során már külföldi utakat is) és az

iroda helyiségében bankettek rendezésére is sor került.

Újpestnek önálló bírósága volt, amely a későbbiek során alakult át Budapesti IV. és XV. Kerületi Bírósággá. A bírók és ügyészek kollégáknak tekintették az ügyvédeket és nem szükséges ellenfélnek. Ez jellemezte az itt működő rendőrkapitánysággal kapcsolatos viszonyt is. Rendszeresen vettünk részt közös szabadidős programokon: évenként közös focimeccsek zajlottak az ügyvédek, a bírák és a nyomozók között.

Viszonylag rövid időn belül váltam ismert és széles körű klientúrával rendelkező ügyvéddé. Dr. Mártai Lászlónak, a 41. sz. Ügyvédi Munkaközösség vezetőjének visszavonulását követően 29 éves koromban választottak meg az ügyvédi iroda vezetőjévé.

A rendszerváltást követően az iroda tagjai közül többen szerepet vállaltak a politikai életben. Dr. Torgyán József, valamint dr. Bárándy Péter miniszter lett, de rajtuk kívül néhány kolléga, különböző pártok színeiben, országgyűlési képviselőként a Parlamentbe került. Ők előbb-utóbb kiváltak az irodából, de a közöttünk lévő jó kapcsolat nem változott.

– *Az ön élete hogy alakult a rendszerváltás után?*

– Ügyvédként 30 évet töltöttem a 41. sz. Ügyvédi Munkaközösségben, majd átadtam annak vezetését dr. Rajki Mártonnak. 1995-ben önálló ügyvédi irodát alakítottam a Munkásotthon utcában, Somos és Társai néven. Pályafutásom során számos alkalommal igyekeztek rábeszélni arra, hagyjak fel az újpesti praxissal, és „Pesten” folytassam tevékenységemet, kamatoztatva a büntetőjog területén szerzett tudásomat és tapasztalataimat. Mindvégig Újpesten maradtam, ragaszkodtam ehhez a városrészhez és korábbi ügyfeleimhez. Fiatal jogász korom óta részt vettem a Budapesti Ügyvédi Kamara munkájában is. Évekig titkárként, elnökhelyettesként, majd főtitkárként láttam el a feladatokat. A titkári, valamint az elnökhelyettesi megbízatás betöltésénél elsődlegesen a fiatal ügyvédjelöltek és ügyvédek oktatásának, képzésének megszervezése és az abban történő részvétel volt a fő feladatom. A főtitkári funkció ennél lényegesen szélesebb tevékenységi kört és megterhe-

lést jelentett. Hatévi főtitkári megbízatás után döntöttem úgy, hogy a továbbiakban ezt a megismert feladatot már nem vállalom. Nagy elismerést jelentett számomra, amikor a Budapesti Ügyvédi Kamara által adományozott legmagasabb kitüntetésben, az Eötvös-díjban részesültem. Kamarai „működésem” utolsó tíz évében „továbbképzési biztostként” tevékenykedtem. 2001-től kezdődően pedig szerepet vállaltam az ELTE Jogtudományi Kar oktatói munkájában is, 2003-ban „Pro Facultate” kitüntetéssel ismerték el tevékenységemet.

– *Mindeközben szülővárosa közéletében is több szerepet vállalt.*

– Az 1970-es évek közepétől a Fővárosi IV. kerületi Tanács tanácstagjaként a testület ügyrendi, jogi bizottságában dolgoztam. A siker örömeivel gondolok vissza arra, amikor választóközterem tanácstagjaként sikerült kiharcolnom az akkor Papp József térnek nevezett területen, a teljesen lepusztult állapotban lévő Pamut-házban lévő a komfort nélküli lakások komfortosítását.

Az UTE, a Megyeri úti stadion kisgyermekkoromtól életem fontos része. Ez az egyesület, különböző elnevezésekkel, 1885-től kezdődően mindvégig ehhez a városrészhez kötődött. Újpest lakossága érzelmileg mindig sajátjának tekintette az egyesületet és „Újpest”-ként bízta. A rendszerváltást közvetlenül megelőzően az UTE Fegyelmi Bizottságának tagjává, később az UTE Elnökségének tagjává választottak. Büszkeséggel és örömmel veszek részt az elnökség munkájában közel 30 éve, hiszen ez az egyesület nem csak országos, de európai, sőt világviszonylatban is kiemelkedő eredményeket ért el. Örömteli érzés számomra, hogy az UTE Baráti Kör képviselőjében sikerült elérni, hogy a Megyeri úti stadiont még életében Szusza Ferencről nevezzék el.

– *Sok időt, energiát igénylő munkája mellett jutott idő a családra is.*

– Számomra a legfontosabb az elmondottak mellett a családom. Feleségemmel a Fiatal Értelmiségiek Klubjában ismerkedtünk meg. 1967. március 15-én kötöttünk házasságot. Zsuzsa grafikus, több Újpesthez kötődő könyve jelent már meg, ő is közösségi ember, a kezdetektől az Újpesti Festőművészek Társaságának tagja. Fiunk, Zoltán elvégezte a jogi

egyetemet, ma Újpesten ügyvéd. Lányunk, Ildikó Iparművészeti Főiskolát végzett, reklámgrafikus, az Újpesten működő Manzard Rajziskola vezetője.

– *A közösségi élet egyik legfontosabb színtere ön és Zsuzsa számára is az Újpesti Közművelődési Kör.*

– Az Újpesti Közművelődési Kör számomra nagyon fontos és kedves ügy. A klub elődjét 1962-ben alapítottuk a barátaimmal, amiről gyanítottuk, hogy 1956 után nem lesz veszélytelen vállalkozás. Az ezt igazoló dokumentumokhoz 2020 tavaszán jutottunk hozzá. Alapításának 50. évfordulóján az Újpesti Helytörténeti Értesítő hasábjain alapítótársammal, dr. Sipos Lajos irodalomtörténész professzorral felidéztek a kezdeti időket (Szöllősy Marianne: Fiatal értelmiségek a klubmozgalom hajnalán, 2012/3. szám – Szerk). Városunk, Újpest tevékenységünkért 1997-ben mindkettőnk számára díszpolgári címet adományozott. Erre az elismerésre vagyok a legbüszkébb. A közművelődési kör 2022-ben lesz 60 éves. A kör tevékenysége korszakos jelentőségű nemcsak újpesti, hanem országos viszonylatban is. Bízom a folytatásban. □

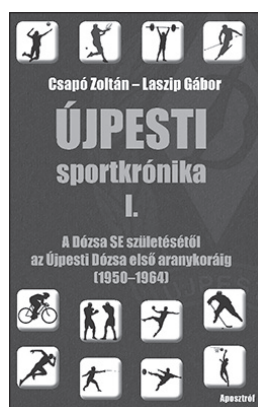

Szusza Ferenc labdarúgó köszöntése a róla elnevezett stadion avatóünnepségén (A képen középen dr. Kapolyi László)

Könyvek Újpestről

A társadalmi egyenlőtlenségekkel foglalkozó neves szociológus, az MTA doktora, kutatói munkásságának legfontosabb eredményeit foglalja össze kötetében. A szerző meggyőződése, hogy pályájának meghatározó tényezője volt a családja, valamint a hely, ahol felnőtt. Ladányi János, Scheiber Gyula újpesti építési vállalkozó (többek között a Városháza és a Szülőotthon építője) dédunokájaként 1949-ben született Újpesten. Gyerekkori emlékeit és a '60-as években a Könyves Kálmán Gimnáziumban szerzett élményeit is felidézi az archív képekkel gazdagon illusztrált, személyes hangú könyvében. A L'Harmattan Kiadó által gondozott kötet a nagyobb könyváruházakban kapható.

Csapó Zoltán és az Újpesti Önkormányzata Elismerő Oklevelében részesült Laszip Gábor közelmúltban megjelent Újpesti sportkrónika I. című könyvének célja, hogy a 135 éves egyesület egyik legsikeresebb időszakának emléket állítson. Választ ad a legfontosabb szervezeti kérdésekre, de a kötetből a játéktéren zajló események sem maradtak ki. A kézikönyv havi bontásban mutatja be a pályákon történeteket. Adatbankszerűen megemlékezik a tegnapok hőseiről, felsorolás formájában örökíti meg a hazánk színeiben legnagyobb nemzetközi eredményeket elért versenyzők, valamint a magyar bajnokságok és kupák újpesti győzteseinek névsorát. A könyvsorozat első kötete a Dózsa SE létrejöttétől 1964 decemberéig veszi számba a történeteket. A kötet az Aposztróf Kiadó gondozásában jelent meg, kapható a nagyobb könyváruházakban, a <https://www.ujpestshop.hu/> weboldalon és az Újpest Fan Shopban, a Templom utca 2. szám alatt.

Elismerések

Október 23. alkalmából a Magyar Érdemrend lovagkeresztje (polgári tagozat) kitüntetésben részesült nagykárolyi gróf Károlyi László, a Főti Károlyiak Alapítvány alapítója és kuratóriumi tagja, Újpest alapítójának dédunokája.

Hirmann László, az Újpesti Károlyi István Általános Iskola és Gimnázium Újpestért díjas igazgatója, lapunk szerkesztőbizottsági elnöke, a Magyar Érdemkereszt arany fokozata kitüntetést Latorcai Csaba államtitkártól vehette át a Pesti Vigadóban.

Új köztéri szobor

November 25-én avatták fel a 120 éve született Márai Sándor író mellsobrát a kertvárosi Szent László téren. Kocsis Miklós újpesti köztődésű szobrászművész alkotását Szabó Balázs önkormányzati képviselő, az emlékműállítás kezdeményezője leplezte le.

Online helytörténeti vetélkedő

Október-november hónapban lezajlott a világjárvány miatt online formában megszervezett háromfordulós helytörténeti vetélkedő, így nem tört meg a közel három évtizedes hagyomány. A verseny szervezője a Benkő István Református Gimnázium volt, a feladatokat Molnár Gabriella tanárnő szerkesztette. A versengő intézmények csapatainak rangsora: I. a Babits Mihály Gimnázium, II. (holtversenyben) a Könyves Kálmán Gimnázium, valamint a Károlyi István Gimnázium.

Gyász hírek

Október 11-én, életének 75. évében elhunyt Nyári István előadóművész, az Ady Endre Művelődési Központ művelődésszervezője, az önkormányzati és civil rendezvények állandó közreműködője. Búcsúztatása november 13-án, a Megyeri temetőben volt.

November 9-én elhunyt Urbán Kornél Újpestért-díjas pedagógus. Neve összeforrott a városrész műszaki oktatásával. 1963–2012 között tanított az UMSZKI-ban. Évről évre megszervezte a Magyar Tudomány Napjának szentelt koszorúzási ünnepséget. Urbán Kornél 81 éves volt. December 16-án kísérték utolsó útjára a Megyeri temetőben.